

Militaire Spectator.

De MILITAIRE SPECTATOR verschijnt maandelijks, in Nos. van 3 vellen druks; zoodat de Jaargang uit 36 vellen druks (behalve de bijvoegsels die gratis geleverd worden) bestaat, en voor f 6,25, uitgenomen de platen en kaarten, welke afzonderlijk betaald worden, aan de respectieve geabonneerden wordt afgeleverd. Aan de geabonneerden in de Nederlandsche Overzeesche Bezittingen, wordt de Jaargang, uit hoofde van de 40 pCt. rabat voor transport-, assurantie- en commissie-gelden, tegen de betaling van f 8,50 afgeleverd.

Men abonneert zich bij alle Post-Directeuren en Boekhandelaren door het geheele Koninkrijk. Alle inzendingen voor dit Militaire Tijdschrift bestemd, geschieden vrachterij aan de Uitgevers BROESE & COMP. te Breda, of aan den Directeur, den kapitein VAN RIJNEVELD, van de rijdende artillerie, te Breda, met het opschrift: voor den Militairen Spectator.

HET JAAR 1672,

EEN MERKWAARDIG VOORBEELD VAN VERDEDIGING
DES VADERLANDS TEGEN EEN VIJANDELIJK LE-
GER, HETWELK OOK IN ONZE DAGEN VER-
DIENT HERDACHT TE WORDEN. (1)

De Belgische dagbladen hebben meermalen, ook in den laatsten tijd, met grooten ophef gesproken van het gewelddadig aanvallen van Oud-Nederland, en het doen voorkomen, alsof dit eene zeer gemakkelijke zaak zou zijn. Zij hebben misschien hierbij gedacht aan de spoedige vermeerstering dezer gewesten in 1795, toen de Fransche legers, bijkans zonder slag of stoot, tot in het harte des lands doordrongen. Dan, zij vergaten daarbij, hoezeer een buitengemeen strenge winter de ondernemingen des vijands begunstigde; welke verdeeldheden onder de ingezetenen heerschten, en hoe de foederative regeringsvorm, vooral in zoodanige tijden, het aanwenden van de noodige behoudmiddelen en het nemen van doeltreffende maatregelen, hinderlijk was. Zij vergaten vooral daarbij het rampzalige, maar tevens roemrijke jaar 1672, toen de magtigste Monarch van dit werelddeel, aan het hoofd van het schoonste en sterkste leger, welks wedergade sedert eeuwen niet bestaan had, en aangevoerd door de bekwaamste en dapperste opperhoofden, dit kleine land aantastte, een zeer aanzienlijk gedeelte van hetzelfde binnen weinige weken voor zijne wapenen deed bukken; doch zich eindelijk in zijne voorbeeldelooze overwinningen gestuit zag, door de kloekhartigheid van 's Lands Overheden, en door den ijver en het beleid van eenen jeugdigen Held, op wier bevelen en onder wiens opzigt de dijken doorgestoken, de sluizen geopend, de landen onder water gezet, verschaningen opgeworpen, en de vestingen en sterkten in behoorlijken staat van verdediging gesteld werden; zoodat het magtige Fransche leger zich eindelijk gedwongen zag, het Gemeene-

best, hetwelk de *Veertiende Lodewyk* gemeend had voor zijne voeten te zullen doen bukken, met schande te verlaten.

In de gesteldheid, waarin Europa en het Vaderland zich in deze oogenblikken bevinden, schijnt het niet ongepast, kortelijk te herinneren, de middelen, van welke onze Voorvaders en Oranje zich bedienden, om, onder den zegen des Allerhoogsten, dat gewichtig doel in het gedenkwaardige jaar 1672 te bereiken.

LODEWIJK XIV trok met een leger van 146,000 man tegen Nederland op, waarmede hij spoedig hetzelfde overstroemde. Alle vestingen en sterkten, welke op zijnen weg lagen, werden, de meeste zonder, sommige na eenigen tegenstand, ingenomen. Van den anderen kant rukte de Bisschop van Munster de oostelijke grenzen binnen. Welhaast bukten drie der Vereenigde Gewesten voor de overmagt der verbondene legers; de Fransche monarch deed met een aanzienlijk gedeelte van zijn leger, onder den hertog van *Luxemburg*, zijnen intogt te Utrecht, niet twijfelende, of Holland, en in het bijzonder Amsterdam, van welker behoud of val het lot van het Gemeenebest afhing, zouden mede spoedig voor zijne allesoverweldigende magt moeten onderdoen. Maar thans was het, dat de Bestuurder van de gebeurtenissen der wereld gezegd had: *Tot hiertoe en niet verder!*

De krijgsmagt van den Staat was in de laatste jaren zeer verwaarloosd, en de vestingen eerst in de laatste maanden, en bijna alle zeer onvolkomen, van het noodige voorzien. Naar die vestingen was het meeste geschut vervoerd, en het meere deel van het krijgsvolk in dezelve gelegd, daar men zich verzekerd hield, dat deze, zoo zij al de Fransche legers niet geheel konden tegenhouden, dan toch voldoende zouden zijn, om derzelve aantogt te vertragen, en de gelegenheid te verschaffen, het Vaderland verder in staat van verdediging te stellen. — Welk een schrik en verslagenheid het verwekte, toen de val van twintig vestingen en sterkten binnen negentien dagen aangekondigd werd; toen het overschot van het Nederlandsche leger zich, ten gevolge dier onverwachte gebeurtenissen, genoodzaakt zag, Gelderland en Utrecht met overhaasting te ontruimen, en op Hollands grondgebied terug te trekken.

(1) Dit stuk, ons van wege eenen, door ons hooggeschaffen man, gezonden, wordt door ons erkentelijk opgenomen.

De Redactie.

laat zich beter voorstellen dan beschrijven. De eerste gedachte was natuurlijk, om zich, zoo mogelijk, met den Franschen Monarch op eerlijke voorwaarden te verdragen; doch de onmatige eischen van dien Alleenheerscher, de kloekheid der Amsterdamsche regering, de volstandige weigering van Zeeland, en bovenal de onwankelbare moed van ORANJE, die verklaarde, liever in de laatste verschansing zijnen laatsten druppel bloeds voor het Vaderland te willen plengen, dan zich aan zulke schandelijke voorwaarden te onderwerpen, deden de onderhandelingen afbreken. Nu werd het werk ter verdediging van Holland, het eenige holwerk van den Staat, dat reeds vroeger was aangevangen, met verdubbelden ijver voortgezet, en toen de Prins, eindelijk, tot de hooge waardigheden zijner Voorvaderen verheven werd, op zulk eene wijs voltooid, dat de overmagt van Frankrijk niet slechts daarop afstuitte, maar dat Holland, die kleine stip op de wereldkaart, zou in staat geweest zijn, gansch Europa te trotseren!

De middelen, waardoor men tot zulk eenen toestand geraakte, waren de volgende: De grenzen van Holland, ter linker zijde van de Maze, werden, door het openen der sluizen bij Heusden onder water gezet. Het land rondom Gorinchem liet men onderloopen, door het openen der sluizen bij Dalem. Bij Schoonhoven aan de Lek, lagen ook sluizen, die dienen konden om de Krimpenerwaard onder water te zetten, en welke gereed gehouden werden om des noods te kunnen werken, waartoe het echter niet kwam. Twee sluizen aan den IJssel, aan het einde der groote en kleine Wierikken gelegen, dienden om het lage land tusschen den Rijn en den IJssel, en zelfs benoorden eerstgenoemde rivier, te doen ondervloeiën, wanneer de sluis te Bodegrave dicht gehouden, of de stroom afgedamd werd, zooals aan de Nieuwerbrugge geschied was. De sluizen in en aan de Vecht, dienden om Amstelland en een gedeelte van Gooiland te doen onderloopen. Op deze wijs werden de grenzen van Holland, van Muiden af tot aan Heusden toe, door het rivier- en zeewater beveiligd. Maar om dit nog beter te bewerkstelligen, werden de buiten- en binnendijken, de kaden en polderdijken en dammen doorgestoken, «waardoor,» zooals een gelijktijdig schrijver zegt, «de baren «over het Land henen bruizende, het zoute zeewater uitvoer- «de, 't geen het versche rivierwater, tot Hollands behoudenis, «niet had kunnen doen.» Doch dit was nog niet genoeg. De sluizen moesten bezet, de dijken en andere toegangen behoorlijk bewaakt, de toenadering des vijands, zoo veel mogelijk, ook door het water bemoeijelijkt worden. Om dit laatste te bewerken, werd een aantal kleine vaartuigen gewapend, en in de rivieren en vaarten of overstroomde landen verspreid, die, behoorlijk met mariniers, van de vloot opontboden, be- mand, gewigtige diensten bewezen. Het eerste werd uitge-

voerd door het wel bezetten van de steden, het opwerpen van verschansingen, en het post vatten dáár waar zulks noodig geacht werd. *Wesep* en *Muiden* waren twee gewigtige steden, omdat zij de voormuur waren van Amsterdam, hetwelk door den vijand uit Naarden, dat door denzelfden overmeesterd was, telkens bedreigd werd. Beide die steden werden behoorlijk versterkt en van garnizoen voorzien, en het gebied over dezelve toevertrouwd aan den grijzen, maar nog steeds dapperen JOHAN MAURITS VAN NASSAU, bijgenaamd DEN BRASILIAAN. De sluis, de *Kinderdam*, aan de Vecht, werd mede bezet, gelijk ook het slot te *Abkoude* en andere daarbij gelegene posten. Het hoofdkwartier van den Prins werd bij de *sluis te Bodegrave* en aan de *Nieuwerbrug* gevestigd. Bij de *Goejanverwellensluis*, aan den IJssel, was een derde voornaam punt van verdediging, hetwelk toevertrouwd werd aan den graaf VAN HOORN; *Schoonhoven*, waar de sluis aan de Lek lag, was het vierde, en *Gorinchem*, waarvan het bevel aan den bekenden veldmaarschalk WIRTZ was opgedragen, maakte het vijfde, en met *Loevestein* en *Heusden*, het uiterste punt van den regter vleugel uit, terwijl op Lek, IJssel en Maas zich eene menigte sloepen, booten en ander klein vaartuig ophield, welke den overtocht des vijands over deze rivieren beletteden, of, wanneer het vereischt werd, de krijgsbewegingen der onzen ondersteunden.

Het krijgsvolk, waarover men beschikken kon, was verre weg onvoldoende, om al deze posten en nog andere kleinere te bezetten. Om daarin te voorzien, werden 2000 mariniers, welgeoefende soldaten, van de vloot opontboden; de bijstand ingeroepen van den Gouverneur-generaal der Spaansche Nederlanden, die eenige uitgelezene benden herwaarts zond, en bovendien een gedeelte der schutterijen, en al de beschikbare landlieden in dienst gesteld, welke doorgaans zich behoorlijk van hunnen pligt kweten, en bij sommige gelegenheden zelfs gewigtige diensten bewezen.

Dan met dat alles kon het Vaderland nog niet behouden geacht worden. Het was mogelijk, dat de vijand van eene of andere gelegenheid gebruik maakte, om, niettegenstaande al deze voorbehoedende maatregelen, door te dringen; het was zelfs waarschijnlijk, dat hij zulks zou beproeven, zoodra de winter ingevallen en de plassen, en meeren, en het overstroomde land zouden bevroren zijn, gelijk naderhand bleek, dat dit waarlijk zijn voornemen was. Tegen zulke ondernemingen behoorden nog andere maatregelen genomen te worden, moesten de meer achterwaarts gelegene sluizen in gereedheid gebracht, de steden, die het meest aan het gevaar blootgesteld waren, verzekerd worden, moest Amsterdam vooral, met welks verlies het Gemeenebest ophield te bestaan, beveiligd worden. Dit begrepen de stedelijke overheden, dit zagen

de burgers in, en zij sloegen zonder onderscheid van geboorte, rang en geslacht, met eenen weërgaloozen ijver de hand aan het werk, om huis en have, vrouwen en kinderen voor zulk een kwaad te behoeden.

Wij zouden hier kunnen gewagen van het in staat stellen der sluizen aan de Maze; van hetgeen te Haarlem geschiedde, waar het nieuw uitgelegde gedeelte der stad met wallen, batterijen en stormpalen omgeven en met geschut beplant werd; — van Leyden, waar de muren versterkt, de schutterijen vermeerderd en een studentencorps opgericht werd; — van de Noord-Hollandsche steden, waar jong en oud, aanzienlijk en gering, mannen en vrouwen, aan de wallen en grachten arbeidden. Doch wij willen ons liever bepalen tot hetgeen te Amsterdam verrigt werd, als de stad, van wier behoud het behoud van het Vaderland afhing.

Naauwelijks had men aldaar de tijding vernomen, dat het nabij gelegen Naarden in handen der Franschen was gevallen, of de Raad werd belegd. «Hier wilde,» gelijk een geacht schrijver zegt, «de een zijne standvastige genereusheid meer «toonen dan de andere; elk sloeg middelen voor van defensie; elk bood zijnen dienst aan, om dezelve uit te voeren; «elk wilde de eerste en niemand de laatste zijn. Met eenparigheid van stemmen werd besloten, om de stad van stonden «aan rondsom te gaan verzekeren, terwijl men die mede van «binnen zoude in orde brengen.» Twee afgevaardigden werden gemagtigd, om, vergezeld van eenige gewapende burgers, uit te rukken, en den dijk van de *Diemer-meer*, aan de eene zijde te laten doorsteken, hetgeen onmiddellijk ten uitvoer gebragt werd. Door twee andere afgevaardigden werd eene doorsnijding aan den *Amsteldyk* gemaakt. Nog twee andere begaven zich, met eenige ruitery, naar de *Bylmermeer*, om dezelve mede onder water te doen loopen, met opoffering van vele lustplaatsen en andere bezittingen. Tegelijk werden de sluizen in de stad, met den vloed, opengesteld, waardoor het geheele land rondom Amsterdam onderliep. De bruggen werden afgebroken en alle toegangen tot de stad afgesneden, uitgenomen vijf, alwaar met den meesten spoed forten opgericht werden, als, te *Halfweg Haarlem*, aan den *Overtoom*, te *Amstelveen*, te *Jaaphannis*, op den zeedijk naar Muiden en Wesep, op den hoek van den *Diemermeer* bij de *Schulpbrug*, en daartegen over op den *Amstelweg* naar *Oude Kerk*. Al deze forten werden behoorlijk van geschut en manschappen voorzien, en in zoodanige gesteldheid gebragt, dat het bezwaarlijk was, bij de enge toegangen tot dezelve, of met het water, hetwelk dezelve bespoelde, tot deze sterkten door te dringen, ja bijkans onmogelijk, dezelve te veroveren. Buiten dit alles vatteden eenige uitleggers op den *Amstel* post, en werd die rivier met zware balken afgepaald bij den *Omvat*,

waar de weg aan weërszijden doorgestoken en verschanst werd.

De stad zelve werd mede met den grootsten ijver in staat van verdediging gebragt. De wallen, welke hier en daar in verval geraakt waren of te zwak geoordeeld werden, werden met aarde aangevuld, waartoe de burgers bereidvaardig bijstand boden, de weesjongens in dienst gesteld werden, en ook zelfs de Doopsgezinden, die geene wapenen mogten dragen, de behulpzame hand leenden. De bolwerken, 27 in getal, gelijk ook de wallen, werden met ruim 500 stukken geschut, meestendeels zwaar metaal kanon uit stads magazijnen, beplant; loodsen werden in dezelve opgeslagen, waarin geheele compagnieën konden huisvesten; de buitengrachten werden verdiept en van alle belemmering gezuiverd; de boomen om de stad afgehakt; een groot en sterk werk buiten de Haarlemmerpoort, dat zich tot aan de vaart uitstreckte en die vaart en den daar langs loopenden weg bestreek, aangelegd, en eene halve maan voor de Leydsche poort opgemaakt, welke met stormpalen en eene gracht voorzien werd. — Voor de bescherming van deze werken waren bestemd zestig vaandels burgers, uitmakende 10,000 koppen, 2200 man krijgsvolk, in stads dienst, en vier compagnieën paarden, waarvan twee bestonden uit vrijwilligers van de aanzienlijkste geslachten, waarbij later nog gevoegd werden eenige regimenten matrozen, die, nadat de vloot opgelegd was, door Amsterdam in dienst genomen en onder de leiding van den luitenant-admiraal DE RUYTER en andere zeevoogden, gedurende den winter, de stad hielpen bewaken, of zelfs uitvallen deden, van welke zij zelden zonder goeden buit terugkeerden.

Van den kant der Zuiderzee was niet minder voor de veiligheid van Amsterdam zorg gedragen. Behalve eenige maatregelen tot bewaring der oorlogschepen en het vrijwaren van het IJ, kruiste een smaldeel, uit fregatten en klein vaartuig zamengesteld, op de Zuiderzee, hetwelk de nadering der stad van die zijde onmogelijk maakte, en dat tevens gelegenheid vond, den vijand meermalen eene gewigtige afbreuk toe te brengen.

Deze waren de middelen, welke onze Voorvaderen in het bange jaar 1672 aanwendden, om het lieve Vaderland in den nood, waarin het door een' zamenloop van omstandigheden geraakt was, te behouden. En deze middelen hadden ook de gewenschte uitwerking. Koning LODEWIJK, zich door de overstroming des lands gestuit ziende in zijne overwinningen, keerde naar Parijs weder, en liet het gebied van het leger te Utrecht aan den hertog VAN LUXEBURG over; terwijl Prins WILLEM, door de genomen maatregelen Holland genoegzaam beveiligd achtende, eenigen tijd daarna, er op bedacht werd, door eene stoute onderneming, den toevloer aan den vijand af

te snijden, ten einde op die wijze LUXEMBURG te noodzaken deze gewesten te verlaten. Met de diepste geheimhouding wordt de onderneming beraamd en in gereedheid gebragt. Op het onverwachtst is een leger van 25,000 krijgslieden te Rozendaal bijeen verzameld, aan welks hoofd ORANJE zich stelt, en waarmede hij met snelle marschen op Charleroi aanrukt en het beleg voor die stad slaat. Dat stout bestaan verbaast den vijand, die nog altijd werkeloos te Utrecht en in de omstreken ligt. En had eene spoedig ingevallen vorst de verovering der vesting niet verhinderd, LUXEMBURG, verstoken van de onmisbare behoeften, zou zich gedwongen hebben gezien, alle verdere ondernemingen op te geven, en onmiddellijk den terugtogt aan te nemen; wanneer zijn leger, door de verbitterde bevolking en het krijgsvolk van den Staat van alle kanten verontrust en aangevallen, ongetwijfeld, in dat barre jaargetijde, zware verliezen zou geleden hebben, misschien wel geheel vernield zijn geworden. — Zoo gevaarlijk is het, zich te wagen in een land gelijk het onze, waaraan de natuur zoo vele hulpmiddelen biedt! — Slechts weinige weken, of zelfs dagen, had de vorst moeten achterblijven, en Charleroi had zijne poorten voor ORANJE geopend, en het Fransche leger te Utrecht was in den haghelijksten toestand geraakt!

Van die vorst en van de afwezigheid des Prinsen meende de hertog VAN LUXEMBURG gebruik te moeten maken, om zijnen lang beraamdten toggt naar Holland te ondernemen. Alles wat daartoe benoodigd was, werd in gereedheid gebragt, en de Fransche veldheer stelde zich geen geringer doel voor oogen, dan den zetel van het bestuur; het heerlijke 's Gravenhage, in de asche te leggen, en, als zegepraalend Overwinnaar, zijnen intogt binnen Amsterdam te doen. Maar, bij het klimmen van den nood, klom ook de moed der overheden en ingezetenen, «Het vernuft scherpte zich,» gelijk de Hoogleraar BOSSCHA zegt, «om alles uit te vinden, wat den vijand, bij «zijnen aantogt over het ijs, zou kunnen benadeelen of belemmeren. Sleden met veldstukken en geschut, schaatsen «en ijssporen, om manschappen spoedig naar de bedreigde «punten te brengen, werden in gereedheid gebragt. De dienst «der landlieden tot het openhakken van het ijs werd behoort «lijk geregeld. Eene groote volkswapening werd bevolen en «met eene groote bereidwilligheid aangevangen. Amsterdam «alleen, — waar een vijf-en-twintigtal Kapiteins en een groot «aantal Luitenants en Vaandrighs van de schutterij, met het «noodige getal schutters, zich vrijwillig aanboden, om uit te «trekken. — Amsterdam alleen leverde zestigduizend weerbare mannen op.»

Welke de uitslag van den toggt des Franschen legers was, is bekend. Een spoedig opgekomen dooi noodzaakte LUXEMBURG, die persoonlijk in levensgevaar geraakte, weldra den

terugtogt aan te nemen. Nu ontmoette hem een hevige tegenstand van de zijde der landlieden, die, gebruik makende van het hun eigenaardig wapentuig, den tot piek hervormden polstok, menig Franschman nedervelden en met verlies terugwezen. Had de krijgsmagt van den Staat, in deze oogenblikken, haren pligt volbragt, had vooral de kolonel PAIN ET VIN den gewigtigen post aan de *Nieuwerbrug* niet ontijdig verlaten; — het zou gedaan geweest zijn met het vijandelijke leger. Alle Franschen hadden den dood in het water gevonden, of zich moeten overgeven. Nu ontkwamen zij door eene omstandigheid, welke niet vooraf te berekenen was; doch geen ander voordeel droegen zij van dezen toggt, waarvan de hertog VAN LUXEMBURG zoo groote verwachtingen had opgevat, weg, dan dat hün naam, door de moordtooneelen te Bodegrave en Zwammerdam aangerigt, gedurende meer dan eene eeuw, een gruwel bleef bij het Nederlandsche volk. Onverrichter zake te Utrecht wedergekeerd, vertoefde LUXEMBURG wel nog eenige maanden aldaar, maar was toch eindelijk verpligt, deze gewesten te verlaten, zonder verder iets van eenig aanbelang tegen dezelve te hebben kunnen of durven aanvangen.

Diezelfde middelen van verdediging, welke in 1672 bestonden, bestaan ook thans nog; ja in ruimere mate dan in dat onheilvolle jaar. Gelijk toen, zijn er sluizen, om, des noods, van den Diemerdam bij Muiden, tot aan Geertruidenberg de landen te overstroomen, en het Vaderland tegen eenen vijandelijken overval te vrijwaren. Gelijk toen, is er eene linie, voor ruim twintig jaren door een onzer kundigste officieren merkelyk verbeterd, van verschansingen, sterkten en vestingen, welke geschikt is tot bescherming der toegangen. Gelijk toen, ontbreekt het niet aan welwillendheid, om, wanneer het mogt gevorderd worden, alles, met opoffering van eigene welvaart, voor het Vaderland veil te hebben; ja, de gelukkige eendragt, welke nu heerscht, die zoo zeer afsteekt bij de bloedige burgertwisten des jaars 1672, en de opregte liefde, welke men aan den alom geeerbiedigden Koning toedraagt, mogen het als zeker doen stellen, dat er, wanneer eenmaal de vijand op den Vaderlandschen grond, hetgeen God verhoede! doordrong, geen ingezetenen, die in staat is de wapenen te dragen, zal achterblijven, ja dat de zwakkeren en ouden van dagen, zelfs de vrouwen, handen en armen zullen leenen tot behoud van den dierbaren geboortegrond. De algemeene geestdrift, welke wij in 1851 zagen, strekt hiervoor tot waarborg!

Dan, om van de aangewezen verdedigingsmiddelen te kunnen gebruik maken, moeten bijtijds de noodige maatregelen genomen worden, om dezelve daartoe in staat te stellen, eer het te laat is. Onze geschiedenis levert, helaas! te veel voorbeelden op, dat men, hetzij door besluiteloosheid, hetzij uit verkeerde spaarzaamheid, hetzij om andere redenen, de noodige

voorbehoedmiddelen uitstelde, en de hand eerst aan het werk sloeg, wanneer het juiste en geschikte tijdpunt voorbij was. Menige ramp trof daardoor het Vaderland, welke gemakkelijk had kunnen voorgekomen of afgewerd worden. Wij vertrouwen, dat in de dagen, die wij beleven, en onder een bestuur, dat ontslagen is van den belemmerenden omslag eener foederatieve regering, zulke misslagen met dubbele zorg zullen vermeden worden. De onzekere toestand van dit wereld-deel, de geest van woeling, welke alomme heerscht, de oorlogskreten, welke aangeheven, en de krijgstoerusting, welke gedaan worden, maken het tot pligt, op zijne hoede te zijn, en zich tegen elken aanval voor te bereiden.

Wanneer dit naar het voorbeeld van 1672 geschiedt, met de sluizen in gereedheid te brengen, de linie van verdediging in staat te stellen, de steden, die zulks noodig hebben, te wapenen; — dan kan Nederland den storm, welke Europa bedreigt, met gerustheid afwachten; — dan kan geen volk zich, bij de hulpmiddelen, welke de natuur aanbiedt, en de eenstemmigheid, die tusschen Vorst en onderdanen bestaat, de toekomst met meerdere kalmte te gemoet zien; — dan mogen Belgen of Franschen, of wie zij ook zijn mogen, aanslagen beramen en ondernemen tegen den grond onzer geboorte: dezelve zullen, onder den zegen des Allerhoogsten, vruchteloos zijn, en geene betere uitkomst opleveren dan die van het gedenkwaardige jaar 1672.

NOTITIEN

VAN EENIGE BIJZONDERHEDEN DER DOOR DE ENGELSCHEN EN FRANSCHE TROEPEN GEVOERDE BELEGERINGEN VAN SPAANSCHEN VESTINGEN, IN DE JAREN 1808—1815.

(Vervolg van n°. 4.)

Belegering van Ciudad-Rodrigo door de Engelsche troepen in 1812.

Op het einde van de maand September 1811, was deze vesting, door het legerkorps van den maarschalk *Marmont*, van leeftocht voorzien. De hertog *van Wellington*, welke haar destijds reeds blokkeerde, was gelijktijdig genoodzaakt geweest terug te trekken.

De Franschen hadden deze vesting, sedert hare inname in 1810, door den maarschalk *Massena*, in goeden verdedigingsstaat gebragt. De bressen aan de noordzijde waren hersteld. Op de hoogte *Teso*, zoo bijzonder goed voor den aanval gelegen, hadden zij eene aarden lunet opgeworpen, ze gepalissadeerd en met twee stukken kanon en een houwtiser gewapend; de bedoelde lunet was door 50 man bezet. Eene batterij

op het terras van het klooster *St. François*, bestreek derzelver defensiën. Het klooster *St. Crux*, links van het noorderfront gelegen, was gecreneleerd en voor eenen infanterie-post ingerigt. Het genoemde front was met 48 vuurmonden, waarvan een groot gedeelte mortieren en houwtisers, gewapend.

Deze bestreken al de posten van de hoogten *Teso*, welke de vijand tot het ontginnen van naderings-werken konde kiezen. Het overige gedeelte van den hoofdwal was door 71 vuurmonden verdedigd. De magazijnen waren goed voorzien; het garnizoen bedroeg echter slechts 1800 man. De generaal *Barrié* voerde er het bevel.

De hertog *van Wellington*, geenszins zijn voornemen, om *Ciudad-Rodrigo* te bemagtigen, opgegeven hebbende, deed binnen *Almeida* de noodige voorbereidselen tot het beleg maken.

Het belegerings-park aldaar bijeengebragt, bestond uit 54 kanonnen à 24 $\mathfrak{E}$, 4 kanonnen à 18 $\mathfrak{E}$ en 16 ijzeren houwtisers van 24 $\mathfrak{E}$. De laatsten werden echter niet medegevoerd. De genie had 2200 stuks pionniers-gereedschappen, 1,100 schanskorven, 600 fascinen en 50,000 aardzakken vereenigd. Een bruggentrein van 18 schragen was mede in gereedheid.

De concentratie der Fransche troepen naar de zijde van *Valencia*, werd als zeer gunstig beschouwd voor de onderneming op *Ciudad Rodrigo*. Dien ten gevolge liet de hertog *van Wellington* zijn leger, den 4den Januarij 1812, op marsch gaan. Alle de wagens en andere voertuigen van het gewest en ongeveer 3000 ossen, werden gerequireerd tot vervoer van het belegerings-park.

Den 8sten Januarij was de vesting ingesloten, en werd dadelijk door den Engelschen veldheer verkend, waarna hij besloot het voorbeeld, door *Massena* gegeven, te volgen, en de vesting aan de noordzij, d. i. van de beide hoogten van *Teso*, aan te vallen. Van hier konden de muren gezien en in bres gelegd worden.

Dien ten gevolge werd er een plan van aanval opgemaakt, waarbij bepaald werd, dat de lunet op den grooten *Teso*, met storm zoude genomen worden, ten einde in dat werk een logement met eene communicatie achterwaarts te maken. Daarna zoude dit logement regts verlengd en tot eene parallel gevormd worden, waarin men batterijen zoude bouwen voor 53 stukken kanon, om het vuur uit de vesting tot zwijgen te brengen. Op de kleine *Teso* zoude eene batterij worden aangelegd tot vorming eener bres in de *fausse braie* en den hoofdwal. Aangezien men echter konde verwachten, dat de vijand achter die bressen, een retracement in gereedheid zouden hebben, zoo vormde men het voornemen, om, zoodra het beleg eene beslissing naderde, eene tweede bres-batterij te bouwen, ten einde een ander zwak punt spoedig in bres te leggen en te bestormen.

In den nacht van den 8sten op den 9den Januarij werd de bedoelde lunet, door eene kolonne van 500 man, plotseling overvallen, terwijl zij een aantal fascines in de gracht wierpen, de palissadering er mede bedekten, en zoodoende de borstwering beklommen, terwijl eene tweede kolonne van 500 man, gelijktijdig door de keel in het werk drong. Slechts vier der verdedigers ontsnapten; de overige moesten de wapens nederleggen. De Engelschen verloren bij die gelegenheid 3 officieren, 16 man gekwetsten en 6 man gesneuvelden. De belegerden telden slechts 2 dooden.

De artillerie van den hoofdwal en van het klooster St.-François, schoten den geheelen nacht met bevigheid op de lunet, in het vermoeden, dat de Engelschen er zich in zouden logeren. Deze echter hadden dit vuur voorzien, en zich eenigzins achter de hoogte ingegraven, tevens eene communicatie naar de redoute makende, 't welk door 700 arbeiders verrijgt was. Deze werken werden, gedurende den dag, verder regts uitgebreid en tot eene volkomene paralel gevormd; dezelve was op ongeveer 720 passen van het glacis gelegen. In den volgenden nacht begon men den bouw van drie batterijen, ieder van elf stukken, eenigzins voorwaarts van deze paralel. Bij het aanbreken van het daglicht ontwaarde men echter, dat een gedeelte der eerste batterij geheel door de lunet gemaakteerd was, zoodat het werk aan die zijde te vergeefs was gedaan. Men had verzuimd om de rigting der batterijen gedurende den dag te traceren.

De artillerie in de vesting maakte een levendig vuur op deze werken, en wierp vele bommen en granaten op de plaatsen waar men aan den bouw der batterijen bezig was. Een derigtal walgeweren, op het front van aanval verdeeld, onderhield insgelijks een goed gerigt vuur.

Zoodra de eerste paralel gereed was, werd de loopgravenwacht voor vast bepaald, op eene dagelijksche sterkte van 1300 man, vermoedelijk het $\frac{2}{3}$ gedeelte der bezetting. Het aantal arbeiders werd ook door elkander in de eerste dagen op 1200 man vastgesteld, welke gewapend naar het werk marcheerden.

Het sterke artillerie-vuur belette de Engelschen om uit de paralel voorwaarts te gaan; zij werkten echter sterk aan de voltooiing hunner batterijen. Het klooster St. Crux, hinderde voornamelijk de voortgangen aan den regter vleugel der paralel, zoodat de Engelsche veldheer last gaf om hetzelfde stormenderhand te nemen. De bezetting (50 man) werd dan ook in den nacht van den 13den op den 14den overvallen, en met verlies van eenige manschappen uit het klooster in de vesting gedreven. De Engelschen maakten hiervan gebruik, om eene communicatie voorwaarts, tot aan de kleine Teso te maken, en aldaar eene tweede paralel te ontginnen.

Eenige uren daarna deed de bezetting eenen uitval aan die

zijde met 500 man, die zich even spoedig weder van het verlorene klooster meester maakten, uithoofde de Engelschen verzuimd hadden er zich behoorlijk in vast te zetten. Een groot gedeelte van den begonnen arbeid werd vernield en de uitval was ter regter tijd geschied, gedurende den tijd namelijk, dat de werkers ter aflossing waren afgemarcheerd. Toen de reserve der Engelschen oprukte, verlieten de Franschen de ingenomene plaatsen, aangezien zij hun doel, zonder verlies van menschen, bereikt hadden.

Gedurende den dag van den 14den werden de batterijen bewapend en geaprovisionneerd. Te vier uren in den namiddag begonnen de drie batterijen te vuren, met zware ladingen, om dadelijk eene bres te maken. Aan het dempen van het artillerie-vuur der belegerden werd nu ook niet gedacht; alleen gaf de hertog van *Wellington* last, dat men de begonnen paralel op de kleine Teso, spoedig gereed zoude maken, om eene sterke bezetting te kunnen ontvangen, welke voortdurend een levendig geweervuur op de bressen zoude te onderhouden hebben, ten einde den belegerden het opruimen derzelve te beletten. Vijf-en-twintig kanons à 24 $\mathcal{E}$, beukten de muren vier dagen achtereen, en openden eene bres van bijna 53 ellen breedte. Deze bresbatterij lag op ongeveer 700 passen. De muur dien zij beschoten, was sedert 1810 versch opgetrokken en bood derhalve weinig tegenstand. Twee andere stukken beschoten het klooster St. François.

Middelerwijl had de gouverneur der vesting het klooster St. Crux, met het aanbreken van den nacht van den 15den op den 16den, weder doen ontruimen, uit vrees dat de bezetting zoude afgesneden worden, en de Engelschen zich nu reeds te diep hadden ingesneden, om hen van die zijde door geweervuur hinderlijk te zijn. Dit klooster was nauwelijks verlaten, toen het klooster St. François, door eene kolonne Engelsche troepen beladderd en genomen werd. De Fransche bezetting had zich, na het vernagelen der stukken, teruggetrokken. De les bij de inname van het klooster St. Crux ontvangen, had dat gevolg, dat de Engelschen alsnu er zich dadelijk in verschansten. De Franschen wierpen daarop eene menigte lichtkogels aan die zijde, om den arbeid der aanvalers te kunnen overzien. De laatsten hadden echter een aantal arbeiders met zandzakken gereed om de lichtkogels te dempen.

Ter uitvoering van het laatste gedeelte van het plan van aanval, begonnen de Engelschen eenigzins links en voorwaarts van de drie eerste batterijen, eene andere batterij voor zeven kanons à 24 $\mathcal{E}$, te bouwen. Zij was bestemd om eenen ouden steenen toren, links van de groote bres, en welks muren niet genoegzaam door de fausse braie gedekt was, neder te werpen. In twee dagen had men in dat gedeelte eene opening

van 10 ellen breedte gemaakt. De verdedigers werkten intusschen met kracht, om achter deze nieuwe bres een re-tranchement op te werpen, terwijl het onverzwakte vuur der vesting de verdere nadering der Engelschen belette. De bres-sen bestijgbaar zijnde, liet de hertog *van Wellington* de vesting opeischen, doch ontving een stout weigerend antwoord.

De generaal *Barrié* verwachtte van dat oogenblik af (van den 18den) eenen algemeenen storm, waartegen hij de volgende maatregelen nam: drie kompagnien werden met de verdediging van de groote bres belast; twee stukken kanon à 24 c op de kruin der bres gedemonteerd liggende, werden zoodanig gesteld, dat zij de flauwe helling der bres bestreken, en werden met kartetsen geladen. Onderscheiden kruidzakken, met eene kruidworst aaneen verbonden, werden, halverwege de bres, onder het puin begraven. Een groot aantal granaten en bommen lag op de kruin gereed om ontstoken en naar beneden gerold te worden. Van eene oude poterne maakte men gebruik, om in dezelve eenige vaten buskruid te stapelen, ten einde die te doen springen als men van de bres gedrongen werd. De geheele fausse braie werd met infanteristen bezet, terwijl de kleine bres door eene kompagnie voltigeurs zoude verdedigd worden. De gouverneur plaatste zich, met zijnen staf en eene kleine reserve, tusschen de beide bressen, om op alles voorbereid te wezen.

Aan de zijde der Engelschen had men intusschen niet stilgezeten; alles was op eenen storm-aanval voorbereid, die tegen 7 uren des avonds (van den 19den) zoude plaats hebben. De bressen zouden door 4 sterke kolonnen bestormd worden, ieder voorafgegaan door detachementen, welke met bijlen en breekljzers bewapend waren, en ladders en hoozakken droegen; — de laatsten om het afdalen in de grachten gemakkelijk te maken. Middelerwijl zoude eene andere afdeeling eenen schijn-aanval aan de zijde van het kasteel doen, ook voornamelijk met het doel, om het vuur van twee stukken welke aan die zijde den voet der groote bres bestreken, af te leiden.

Op het bepaalde uur begon de bezetting der loopgraven met de verdedigers der fausse braie een hevig geweervuur te openen. Terzelfder tijd werd het kasteel aangevallen, terwijl een Engelsch regiment van de zijde van het klooster St. Crux deboucheerde, den grooten ingang forceerde, en de fausse braie beladderde. Een tweede regiment, links van dat klooster komende, bestormde mede de fausse braie, doch eenigzins digter bij de groote bres. De Fransche gouverneur snelde in persoon naar het bedreigde punt (*de permanente plaats van een vesting-kommandant*), en liet de aldaar geplaatste bommen en granaten op de stormers werpen; doch, ziende dat dit punt niet te houden was, begaf hij zich op de kruin

der bres, om de verdedigers door zijne tegenwoordigheid aan te moedigen. Een derde kolonne Engelschen, uit de tweede parallel komende, vereenigde zich nu met hare makkers, welke zich van de fausse braie hadden meester gemaakt, om gezamenlijk de groote bres te bestijgen. In massa drongen deze vooruit, maar werden, door den hevigen tegenstand en den regen van valende bommen en granaten, tot tweemaal toe afgeslagen. De uitwerking van het springen der kruidzakken, ging echter verloren, daar deze te vroeg ontstoken waren. Bij den derden aanval bleven de stormers meester van de bres, terwijl de verdedigers in het re-tranchement terugtrokken en zich aldaar hardnekkig staande hielden. Middelerwijl was eene vierde kolonne langs het klooster St. François gedeboucheerd, had de kleine bres op dezelfde wijze bestormd, en zich zeer spoedig van dezelve meester gemaakt. Van daar verspreidden de Engelschen zich in de stad. Zoodra de verdedigers van de groote bres dit ontwaar werden, ontstaken zij de mijn in de poterne, die eene verschrikkelijke vernieling onder de stormers, en veel verwarring te weeg bracht, waarna zij zich, van huis tot huis verdedigende, naar het kasteel terugtrokken, en zich aldaar gevangen gaven.

De verwoesting en plundering der stad was niet te beletten; de hertog *van Wellington* was zelfs genoodzaakt de stad, op eenige weinige wachten na, te doen ontruimen, ten einde de rust te doen herstellen, en den brand te doen blusschen (1).

De Engelschen verloren bij dit beleg 9 officieren en 217 man gesneuveld, en 84 officieren en 1000 man gewond. Bij den storm hadden zij ruim 800 man aan dooden en gekwetsten gehad.

De artillerie had verschoten:

8930 kogels à 24 c .

363 " à 18 c .

Jones maakt op dit beleg de volgende aanmerkingen:

Het welgelukken van dit beleg moet worden toegeschreven: 1°. aan het beleidvoller bestuur van den belegerings-arbeid; 2°. aan het bezigen van eene grootere hoeveelheid middelen van bedwang; 3°. aan de meerdere geoefendheid van de voor de sappe-dienst bestemde manschappen, die daarin een geregeld onderwijs hadden ontvangen.

Door dit alles had men, in minder tijd en onder een hevig vuur, de aanvalswerken vrij ver kunnen vooruitbrengen; verder dan bij eenig ander beleg door de Engelsche troepen ondernomen. Het belegeringsmaterieel werd door eene zeer goede artillerie bediend. Het belegeringskorps was alsnu geproportionneerd aan het garnizoen.

(1) Deze brand door de Engelschen ontstoken, duurde 10 dagen en dreigde de stad geheel te vernielen.

Men heeft aan den opbouw der batterijen, wel is waar, veel meer tijd besteed, dan deze arbeid gewoonlijk inroept; doch dit moet worden toegeschreven aan de geringe uitgebreidheid der eerste parallel, die alzoo den belegerden een beperkt front aanbod, waarop zij een krachtig verticaal vuur onderhielden. Gewoonlijk vielen er drie à vier bommen in één uur tijds in de borstweringen, die de uitwerking van fougassen deden, en gedurig aanmerkelijke herstellingen noodzakelijk maakten. Men moest uit dien hoofde de borstweringen aanmerkelijk versterken, hetgeen lang ophield. De werkers hadden, voordat zij in de loopgraven kwamen, 8 engelsche mijlen te marcheren, en waren alzoo reeds vermoeid, als zij aan het werk begonnen; ook dit vertraagde den arbeid.

De Franschen, overtuigd van de zwakte van het aangevallen punt, hadden er 48 vuurmonden op vereenigd, waaruit zij, gedurende het beleg 8000 bommen van 16 en 12 d^m., en 5000 granaten van 6 en 8 d^m. wierpen, terwijl zij 10,000 kogels op de belegerings-werken verschoten hadden. Deze artillerie werd uitmuntend bediend, en had noch door ricochet-, noch door demonteer-vuur geleden.

Ciudad Rodrigo had alzoo met 1800 à 2000 man bezetting, 12 dagen geopende loopgraaf uitgehouden, terwijl de vesting in 1810, met 6000 man bezetting, in 24 dagen bezweek.

(Vervolg en slot hierna.)

DE

Parade-Cultuur

BEZWIJKT ONDER DEN LAST DER JAREN EN NEEMT
AFSCHEID VAN HAAR GEBORTE-LAND.

Wer sich nicht über die Brustwehr seines
Standes erhebt, ist kein Held in demselben, er
mag hinter ihr kriechen, sitzen oder liegen.
Der Stand als solcher macht nur Puppen; Per-
sönlichkeit gibt Werth und Verdienst!!

Aphorismen aus der Theorie und
Praxis des Kriegswesens.

Het zij ons vergund om aan het hieronder volgend artikel, den bovenstaanden vrij zonderlingen titel te geven, en wij vragen daarvoor vergeving; — het is niet om eene caprice op te volgen, maar om de aandacht van de geheele massa onzer lezers, oud en jong, classicus en romantiekers, op het onderstaande te vestigen.

Onze lezers zullen zich wel gelieven te herinneren, dat wij onlangs melding maakten van eene wijziging, welke de koning van Pruisen, in de regeling en uitvoering der jaarlijksche groote veldmanoeuvres, gemaakt heeft. Met een enkel woord deden wij onze gevoelens kennen nopens die hoogstgewichtige

verandering in de opkweeking der hoogere en lagere aanvoerders. Het was ons namelijk voorgekomen, alsof er een soort van steen der wijzen in het gebied der krijgskunde gevonden was; en toch konden wij alstoen nog slechts oordeelen over enkele punten van dezen belangrijken maatregel, die den Koninklijken ontwerper, aan ieder' militair, die slechts eenigzins op dien eertitel aanspraak kan maken, van eene schitterende zijde doet kennen.

De *Allgemeine Militär-Zeitung*, van den 21sten en 24sten October, heeft ons in staat gesteld, om de bedoelde kabinets-orde, met de daarop gevolgde bijlage, in extenso te overzien. Wij vonden beide stukken van te veel belang; om ze te verbrokkelen, en nemen ze in hun geheel, vertaald over. Hetzelfde tijdschrift heeft in zijn nummer van den 28sten October, een klein vertoog over het nieuwe manoeuvreer-stelsel opgenomen en ook dat artikel laten wij volgen, en bevelen dit trio onze lezers bijzonder ter overweging aan.

«De wapenoefeningen, welke bij de reorganisatie van het leger door wijlen Zijne Majesteit bevolen werden, zijn ten hoogste leerzaam voor allen die zich voor den oorlog vormen. Zij waren eene krachtdadige voorbereiding voor de zegerijke en roemvolle veldtogten van de jaren 1813, 1814 en 1815. Opdat ook voortaan, als tot dusver, in den geest dier verordeningen gehandeld worde, en ten einde het leger eene handleiding te geven, als den korten zamenhang bevattende der reeds vroeger bij verschillende gelegenheden vastgestelde bepalingen, naar welker wezenlijke gezigtspunten men zich te gedragen hebbe bij het ontwerpen en uitvoeren van alle wapenoefeningen en veldmanoeuvres, ontvangt het leger hienevens eene instructie, dit onderwerp betreffende, op mijn' last door den chef van den generalen staf des legers vervaardigd, waarvan de inhoud mijne goedkeuring ten volle wegdraagt, en naar welke, bepaaldelijk ook naar de beide daarin vervatte grondbeginselen, ik verlang te vernemen, dat, ten eerste: de brigade het grootste taktische ligchaam is, waarmede oefeningen uitgevoerd worden die tot het gebied der zuivere taktiek behooren en door reglementen voorgeschreven zijn, en dat, ten tweede, met de vereeniging der gemengde wapens ook steeds de manoeuvres aanvangen, en alzoo, bij het gebruik der verschillende wapens tot een gemeenschappelijk doel, de oefeningen in dier voege zullen plaats hebben, dat de troepenbewegingen zich daarbij naar de gesteldheid van het terrein zullen regelen. Ik draag u op dit, ter nauwgezette nakoming, aan het leger te herinneren, en de bevelhebbers en alle officieren opmerkzaam te maken, dat zij slechts dan volkomen in den geest dezer voorschriften zullen handelen, wanneer zij in het bekwaam maken hunner ondergeschikten

voor alle diensttakken, zoowel met betrekking tot het exerceren en de parade, als ten aanzien van de manoeuvres, eene gelijke zorg besteden.»

Sans-Souci, den 12 July 1840.

(get.) FREDERIK WILHELM.

Aan den Oorlogs-minister
VON RAUCH.

*Bylage tot vorenstaande Koninklyke kabinets-order
behoorende.*

Het doel van alle troepen-oefeningen is:

De bevelhebbers van alle rangen en hunne onderhoorigen tot zulk een' trap van bekwaamheid te brengen, dat beiden in den oorlog ten volle aan hunne verplichtingen kunnen beantwoorden; dat de laatsten hunne wapenen met gemak gebruiken en de vereischte bewegingen rustig en geregeld kunnen uitvoeren;

Den graad van bekwaamheid te leeren kennen, die eene afdeeling troepen reeds verkregen heeft.

De oefeningen kunnen van tweederlei aard zijn:

1. Dezulke die strekken ter beoefening van de leer der zuivere taktiek; waar men alzoo de volmaking der troepen in het gebruik hunner wapenen en het gewinnen van dezelve aan regelmatige en snelle uitvoering der gevechtsbewegingen (*evolutien*) op het oog heeft.

2. Oefeningen met volkomene achtgeving op de gesteldheid van het terrein, naar den grondslag van een ontworpen algemeen denkbeeld (*manoeuvre*), en wel:

- a. Zonder verdeeling der troepen (divisie, korps), met plaatsing van eenen, door teekenen, voorgestelden vijand, onder bestier van eenen daartoe bestemden bevelhebber.
- b. In twee afdeelingen, onder aanvoering van twee bevelhebbers, die, naar den inhoud van een algemeen denkbeeld, tegenover elkander geplaatst zijn (*veldmanoeuvres*).

De onder n°. 1 vermelde oefeningen zijn voorgeschreven bij de exercitie-reglementen der verschillende wapens. De nauwkeurige opvolging der voorschriften die zij bevatten, is hier voorzeker het voornaamste; van belang blijft echter ook een behoedzaam gedrag, eene gepaste, bovenal veiligheid verleenende handeling voor het front en op de flanken, van de zijde des bevelhebbers die de oefeningen bestiert. Uit den aard dezer oefeningen volgt van zelf, dat de brigade het grootste taktische ligchaam is, waarmede de oefeningen kunnen uitgevoerd worden, om onder alle opzigten aan het doel te beantwoorden. Moeten de oefeningen met de verschillende wapens tot een gemeenschappelijk doel geschieden, dan kan zulks slechts daár wezenlijk nuttig zijn, waar de gesteldheid van het ter-

rein op de bewegingen der troepen moet werken, waar alzoo moeilijkheden van plaatselijken aard moeten te boven gekomen worden.

Het eigenlijk doel van alle onder n°. 2 aangeduide oefeningen is: de bekwaamheden van de bevelhebbers en soldaten te onderzoeken en te oefenen in het regt partij trekken van het terrein, en in een helder begrip van de zich op den oogenblik voordoende krijgsgesteldheid. Door eene bepaald aangeduide vooronderstelling van de gesteldheid der troepen (algemeen denkbeeld) moet, zoowel aan den bevelhebber van de geheele afdeeling troepen, als aan die van de afzonderlijke onder-afdeelingen, gelegenheid gegeven worden, om hunnen militairen blik, hunne besluitvaardigheid en verkregene bekwaamheid in het beveiligen der troepen, naar aanleiding van de terreingesteldheid en andere zich op den oogenblik voordoende omstandigheden, aan den dag te leggen en te vervolmaken. In het welbegrepen doel dezer oefeningen ligt dan ook, dat hierbij geene bewegingen voorgeschreven, geene momenten bepaald, dat alles moet overgelaten worden aan de beschikkingen van den bevelhebber, dat zelfs aan dezen *slechts* het algemeen denkbeeld wordt medegedeeld, en geene bepaalde aanduiding van den loop der zaken; en dat alzoo de gesteldheid aan het einde der manoeuvre, moet blijken het gevolg te zijn van de genomene beschikkingen. Nog minder zou aan het doel worden beantwoord, wanneer men de voorgestelde oefeningen door voorafgaande proefnemingen wilde voorbereiden.

Alle manoeuvres zullen daarentegen eerst dan nuttig en leerrijk zijn, wanneer zij de troepen in gesteldheden plaatsen, waarin zij zich in den oorlog kunnen en zullen bevinden, en die hen gewinnen, moeilijkheden welke zij alsdan ontmoeten, te overwinnen. In den oorlog kan een korps, eene divisie zich op marsch bevinden, zonder te weten dat en waar hij op den vijand zal stooten. Het onverwacht ontvangen rapport van deszelfs verschijning, welligt die verschijning zelve, zal het korps in de noodzakelijkheid brengen, zich spoedig uit de marschkolonne in eene taktische stelling te ontwikkelen. De marsch van het korps kan in verscheidene kolonnen hebben plaats gehad, waardoor het in stelling komen noodzakelijk geworden door het eerst pas ontvangen berigt van des vijands verschijning, moeilijker kan worden. Het is van belang, dat de troepen in dergelijke bewegingen geoefend worden, dat zij somwijlen in marsch gezet, en, door de plotselinge melding van de aanwezigheid van vijandelijke troepen, op last van den persoon, die in het hoogste ressort over de geheele handeling beslist (*Inspicirende*), of door dat hij de troepen, die den vijand moeten aanduiden, plotseling verschijnen laat, het korps noodzaakt, om zich snel uit de marschkolonne, met te bovenkoming van alle mogelijke

terrein-moeijelikheden, zonder wanorde, te ontwikkelen. Om dergelijke oefeningen ook in dit opzicht aan het doel te doen beantwoorden, zoodat begane misslagen terstond door den persoon die de opperste leiding heeft, berispt worden en hij de noodige teregtwijzing daarbij geeft, moeten alle bewegingen met de grootste bedaardheid en zonder overijling uitgevoerd worden.

Een noodzakelijk vereischte is, dat de orde onder de troepen bij de manoeuvre nimmer verloren gaat. Zoo de groote juistheid in houding en beweging, op paraden gevorderd, niet altijd bij de manoeuvres kan volgehouden worden, mag echter toch de orde nimmer ontbreken, daar, zonder deze, een overeenkomstig het doel ingerigt gebruik der troepen ondenkbaar is. Nimmer mag het zoogenaamd appel verzuimd worden of onuitvoerbaar zijn, dewijl dit het mogelijk maakt, om ieder oogenblik, over ieder afzonderlijk gedeelte van een troep, bijv. een peloton bij het bataillon, enkel door het kommando, te beschikken.

De onder n°. 2 b aangeduide oefeningen, bestaan in de manoeuvres van twee troepen-afdeelingen (*veld-manoeuvres*). Hier worden, naar eene ten grondslag gelegde vooronderstelling (algemeen denkbeeld), de beide afdeelingen tegenover elkander in een' zekeren bepaalden krijgstoestand geplaatst, naar aanleiding van welke de bevelhebbers van beide afdeelingen, naar eigene beoordeeling hunner wederzijdsche gesteldheid, de beschikkingen ontwerpen, die hun het doelmatigste voorkomen. Door middel van deze manoeuvres vooral, moet de bekwaamheid beproefd en geoefend worden, om toestanden, zooals die in den oorlog voorkomen, spoedig en zeker te bevatten, te beoordeelen, en naar het verkregen inzicht te handelen. Het algemeen denkbeeld moet, onder alle opzichten, de gesteldheid van de beide afdeelingen met *scherpe* en volledige *trekken* schetsen, maar mag niet aanduiden, wat, als gevolg der *vrye* beoordeeling van de beide bevelhebbers, slechts van dezen moet uitgaan. Eene dergelijke beperking van hunne beschikkingen zou lijnrecht strijden met het doel van de oefeningen. Het algemeen denkbeeld kan den strategischen toestand der beide tegenover elkander staande afdeelingen voor verscheidene dagen lang bepalen; de aard van het terrein en andere omstandigheden kunnen het zelfs noodig maken, een ander denkbeeld voor de dan verder volgende oefeningen ten grondslag te leggen, maar altijd mag aan ieder der beide veldheeren slechts datgeen als algemeen denkbeeld worden medegedeeld, wat de krijgsgesteldheid der aan hem ondergeschikte afdeeling kenmerkt, en wat hij in den oorlog weten, of althans, door de hem ter dienste staande middelen, vernemen konde. Ook door plotselinge (vooronderstelde) ontvangen berigten van gebeurtenissen, buiten den eigenlijken taktischen kring

gelegen, kan de gesteldheid der krijgvoerende partij veranderen en de noodzakelijkheid zich voordoen, snelle en gepaste beschikkingen te ontwerpen.

De beschikkingen der bevelhebbers van de beide afdeelingen, bepalen de stelling en de beweging der troepen *in het algemeen*; hij wijst het gezichtspunt aan, waaruit de toestand, waarin zoowel de een als de andere verkeert, van weerszijden beschouwd wordt, het doel waarnaar men streven, de wegen die men daartoe inslaan wil, *slechts* zooveel dit noodig is, om de daarmede gepaard gaande bevelen *volkomen* verstaanbaar te maken. Deze zijn zoo kort mogelijk gesteld; hetgeen mondeling kan bevolen worden, gelijk dit in den oorlog doorgaans geschiedt, mag niet schriftelijk worden medegedeeld. In den geest der verkregene dispositie, tracht ieder bevelhebber eener onder-afdeeling het hem daarin aangewezen doel te bereiken, naar *eigene* beoordeeling der plaatselijke gesteldheid, der stelling en beweging van den vijand, kortom van alle omstandigheden, die op de uitvoering zijner taak voor- of nadeelig kunnen werken.

Een wezenlijk doel van zoodanige krijgsoefeningen zal bereikt zijn geworden, wanneer de bevelhebbers van de beide afdeelingen, daarbij gelegenheid gehad hebben aan den dag te leggen, op hoedanige wijze zij krijgsverwickelingen begrijpen en beoordeelen, en verder, hoe spoedig zij het regtgepaste besluit weten te nemen; maar er zou nog veel te wenschen overblijven, wanneer ook niet de bevelhebbers der *onder-afdeelingen* (brigaden, bataillons, eskadrons en batterijen), op afzonderlijke tijdstippen, door aanduidingen tot den samenhang van het geheel behoorende, de gelegenheid werd aangeboden, om, alhoewel dan in beperkten kring, toch naar eigen oordeel te handelen, en niet enkel naar het bepaalde plan regelmatig mede te werken. Indien het ontwerp van de manoeuvre in zijn geheel eene zoodanig geestopwekkende werkdadigheid in de lagere rangen niet veroorloofde, dan zou het uit een algemeen denkbeeld zijn ontleend, dat niet beantwoordde aan de bedoeling der oefening. Vergunt de aan beide afdeelingen wederzijds gestelde taak eene behoorlijke vervulling, met inachtneming van al de bedoelingen die door de manoeuvre moeten bereikt worden, dan zullen de beraamde dispositiën ook eene oefening van de krachten en bekwaamheden der aanvoerders van *alle* wapenen en rangen ten gevolge hebben.

Reeds in de altijd noodzakelijke indeeling eener afdeeling, die tot het gevecht oprukt: in voorhoede, hoofdmassa en reserve, ligt het middel, om verscheidene bevelhebbers eene, tot een zeker punt, zelfstandige, door eigen oordeel bestierde werkdadigheid te geven. Waar, uit het ontwerp der geheele manoeuvre, de noodzakelijkheid tot het uitzenden van detachementen volgt, is dit middel nog sterker en menigvuldiger voorhanden.

Ingeval de bewegingen der beide afdeelingen op een punt aanvangen, waar, nadat beide partijen elkanders gesteldheid *volkomen* hebben overzien, de verdere bedoelingen nu slechts door gevechten kunnen bereikt worden, is een wezenlijk middel voorbijgegaan om dergelijke oefeningen regt leerzaam te maken. De oefening van het gevecht, het zuiver taktische, is hier slechts een ondergeschikt doel; zelfs het *op zich-zelf staande* voordeel doen met de plaatselijke gesteldheid, de toepassing der *taktische* regelen, overeenkomstig die gesteldheid, is hier de hoofdzaak niet. Deze bestaat in het gepast gebruik der voorhanden krachten tot een bepaald doel; derhalve moet zij bevatten alle marschen, bewegingen buiten den gezigtsskring van den vijand, kortom alle voorbereidende maatregelen, welker deugdelijkheid of ondoelmatigheid ten laatste slechts beslist wordt door de gesteldheid waarin beide partijen elkanderen tot het gevecht (en door dit slechts, zelfs in den oorlog) ontmoeten. Het algemeen denkbeeld moet voor dit voornaamste gedeelte der manoeuvre van twee afdeelingen, het veld open laten. Hetzelve moet de wederzijdsche stelling bij den aanvang der oefening, de punten waarvan beide partijen uitgaan, op eene wijs aanduiden, die aan het gezamenlijk doel beantwoordt. Beide partijen moeten zich ook in de noodzakelijkheid bevinden, om zich aangaande den toestand harer tegenpartij die inlichtingen te verschaffen, die haar nog ontbreken en behooren te ontbreken, en hiertoe de gepaste middelen op dezelfde wijs aan te wenden, als in den oorlog werkelijk geschieden zoude. De afstand, tusschen de tegenover elkander geplaatste afdeelingen, moet groot genoeg zijn, om ruimte te laten voor de bewegingen der detacheringen, van welke men zich in den oorlog als middel bedient, om de vijandelijke sterkte, stelling, enz. te vernemen. De oefeningen zullen in belang winnen en des te leerzamer zijn, wanneer de gesteldheid van het terrein *afwisselend* van aard is, en daardoor gelegenheid aanbiedt voor het gebruik van *alle* wapenen. Ook de dienst van de uitstaande voorposten, veldwachters, soutiens, enz., vereischt in dit geval eene grootere opmerkzaamheid, eene scherpere waarneming van den aard der plaatstgesteldheid, en wordt juist daarom nog des te leerrijker.

Uit het algemeen denkbeeld kan, voor eene van de beide afdeelingen, de noodzakelijkheid voortvloeiende, om de bewegingen van den vijand, zelfs zijnen aanval in defensive houding af te wachten, hem te noodzaken een gedeelte zijner krachten tot het te boven komen van terreinhindernissen op te offeren, en, daardoor verzwakt, den strijd voort te zetten met de reserve zijner tegenpartij. De keuze der stelling, het met beleid partij trekken van de plaatsgesteldheid in het algemeen, en voor de plaatsing van de reserven in het bijzonder, maken hier het voornaamste gedeelte uit van de te

volbrengen taak. De tegenoverstaande afdeeling ziet zich, in dit geval, tot eene *aanvallende houding* genoodzaakt; hare taak is: de zwakke gedeelten in de vijandelijke stelling te ontdekken, de troepen, naar getal en wapensoort, naar eisch te verdeelen, de reserve (*die nimmer mag ontbreken*) op eene, naar de omstandigheden, gepaste wijs te vormen en te plaatsen.

Het algemeen denkbeeld kan ook de beide afdeelingen aanleiding geven, om aanvallende bewegingen te doen. In dit geval zullen zij elkander met gelijke bedoeling, namelijk: om den vijand aan te tasten, ontmoeten. Een snel overzicht van den staat van zaken, zooals die zich uit alle omstandigheden, welke denzelfden daarstellen: terrein, sterkte, stelling van den vijand, enz., voordoet, zal hier tot de regte handeling leiden. De manoeuvrerende afdeelingen naderen elkander overeenkomstig de genomene beschikkingen. Al hetgeen vervolgens geschiedt, zal doelmatig en leerzaam zijn, in zooverre als zulks het beeld van een werkelijk krijgsbedrijf daarstelt, in zooverre alles juist zoodanig plaats heeft, als het alsdan zoude geschieden. Hier is bovenal op de regte plaats eene juiste waardering en beoordeeling van de *afzonderlyke* troepen-afdeelingen van den invloed dien deze op den loop van een gevecht, bij gelijkstaande deugdelijkheid van de troepen, hebben zullen, en hunne aanwending dienovereenkomstig. Om de oefeningen regt leerzaam te doen zijn, mogen bij dezelve, ter bereiking van een doel, geene middelen aangewend worden, van welke men zich in den oorlog, in een volkomen gelijk geval, in het geheel niet, of slechts met groot nadeel zoude bedienen. Men moet, bijv., bij de manoeuvre, niet met geweld door eenen kolonnen-aanval willen verkrijgen, wat men in den oorlog slechts door een overmagtig vuur zoude kunnen bewerken.

Om de bevelhebbers der *onder-afdeelingen* en der bijzondere wapens gelegenheid te doen vinden, hunnen (taktischen) blik, hunne besluitvaardigheid en den graad hunner verkregene krijgskwaamheid aan den dag te leggen, moet de beweging in haar geheel beloop niet zóó spoedig, niet zóó *onafgebroken* voortgaan, dat *geen dier* bevelhebbers, ook slechts éénmaal, een' onderzoekenden blik op den toestand waarin hij op het oogenblik verkeert, kan werpen, en overeenkomstig hetgeen hij ontdekte en beoordeelde, eene partij kan kiezen. Door volstrekt niet te denken aan *zoodanige* vijandige maatregelen, die in den oorlog de voorwaartsche beweging vertragen, en dikwijls zelfs verhinderen, ontstaat gewoonlijk deze, even onnatuurlijke, als voor het doel der oefening allezins ongeschikte overijling; dikwijls brengt men zelfs, naar het schijnt, morele werkingen in rekening, aan welke bij de vredes-oefeningen niet te denken valt; ook de zoo menigmaal herhaalde *pogingen tot omtrekking*, dragen mede er toe bij, dat be-

daardheid en orde bij dergelijke oefeningen eerder verloren gaan, dan in den oorlog het geval zoude zijn. Eene omtrekking, te weten: eene bedreiging der vijandelijke flanken, of van de vijandelijke terugtogtslijn, kan op zich-zelve niet als een volstrekt voordeel voor de omtrekkende partij, of als een volstrekt nadeel voor de omgetrokkene aangemerkt worden. Alles komt hierop neer, hoe beide de partijen, na de omtrekking, elkander in het gevecht ontmoeten. De omgetrokkene, die zijne krachten bijeen, of reserven beschikbaar heeft, kan dikwijls de omtrekkende partij, die zijne krachten verdeeld of te wijd uitgebreid heeft, in eenen zeer bedenkelijken toestand brengen. — Evenals in den oorlog een gevecht bestaat uit verscheidene, door tijd en ruimte, van elkander afgescheidene hoofdedeelten, zoo zal dit ook bij de oefeningen plaats hebben, wanneer het gekozen terrein aan het doel beantwoordt en de leiding der afdeelingen — onafhankelijk van de doelmatigheid der ontworpen beschikking op zich-zelve, en van de daaruit volgende beweging van het geheel — ook met betrekking tot de afzonderlijke deelen gepast is. Wanneer voorts de orde onder de troepen, zooals die op de gewone oefeningsplaatsen gevorderd wordt, nimmer verloren gaat, of, indien zij door terreinhindernissen noodzakelijkerwijs moet gestoord worden, ijlings weder hersteld wordt; wanneer van de, bij de reglementen, bepaalde wijze van stelling der troepen, in brigade, divisie, enz., niet verder afgeweken wordt, dan het terrein en andere invloedhebbende omstandigheden, voor het oogenblik, zelfs in den oorlog zouden *vorderen*; wanneer alle bewegingen (weinige, zeldzaam voorkomende gevallen uitgezonderd) met de gewone marsch-snelheid uitgevoerd worden; wanneer het gebruik der wapenen steeds overeenkomstig de voorschriften plaats heeft: dat de infanterie zóó vuurt, de kavallerie hare aanvallen zóó volbrengt, de artillerie haar geschut zóó bedient als de reglementen het verlangen; — bij het voldoen aan al deze eischen, bij het behoorlijk achtgeven op de werking der verschillende wapens, door het verzuimen waarvan dikwijls de onnatuurlijkste stellingen genomen worden, en het zoo noodzakelijke *in de hand hebben* der troepen, deze eerste voorwaarde van alle orde, verloren gaat, zullen de manoeuvres met twee tegenover elkander staande afdeelingen, ten allen tijde, de grootste nuttigheid hebben.

Bij den bedaarden, met het doel overeenkomenden loop der geheele beweging, zullen ook de bevelhebbers der onderafdeelingen en der bijzondere wapens gelegenheid en ruimte bekomen, om, nu en dan, zelfstandig, door eenen snellen en vastgaanden blik geleid, te handelen, om met spoed partij te trekken van de punten waar de vijand zich bloot geeft, en, op die wijs het doel van de afdeeling, waartoe zij behooren, bevorderende, tot den loop van het geheel krachtdadig mede

te werken. De belangstelling in de krijgsoefeningen, die noodzakelijkerwijs verminderen moet, naarmate de gelegenheid tot eene dergelijke opwekkende werkdadigheid ontbreekt, zal dan verhoogd worden en ook in de lagere rangen levendig blijven.

OVER HET NIEUWE MANOEUVREER-STELSEL IN PRUISSEN (1).

De kabinets-order van den 12den Julij 1840, is als eene vuurvonk, die in een kruidton is gevallen.

Zij verandert het geheele tot hiertoe gevolgde stelsel, maakt aan de zoogenoemde korpsmanoeuvres, *in den naauweren zin*, ten eenemale een einde, en beveelt, dat bij de infanterie en kavallerie *de brigade* het laatste en grootste ligchaam zijn moet, waarmede geëxerceerd wordt, en dat van daar af — derhalve bij grootere korpsen — alleen moet *gemanoevreerd* worden. In dat bevel wordt echter niet gezegd, dat ook de brigade het laagste en kleinste korps-gedeelte is, waarbij mag gemanoevreerd, of waarbij enkel moet geëxerceerd worden.

Dit voor het leger geheel onverwacht koninklijk bevel, is voorzeker voor alle wapenen van groot gewigt, en zal eenen onberekenbaar voordeeligen invloed op hetzelfde uitoefenen, maar het gewigtigste is het voor de *artillerie*. De artillerie zal voortaan niet meer slaafsch gebonden zijn aan de andere troepen; zij zal niet meer naar deze zich angstig rigten en rondtasten, zonder achtgeving op terrein en vijand; zij zal zich niet meer op gelijke hoogte met de tirailleurs bewegen, niet meer haar vuur gelijktijdig met deze afgeven. Wel is waar, waren de batterijen, bij de *veldmanoeuvres*, ook nu reeds ontheven van de bovengemelde verpligtingen, die met den geest en het doel streden, maar de weinige, versnipperde oefeningsdagen waren ongenoegzaam, om de eenmaal tot eene tweede natuur geworden boeijen te verbreken; ook zag men haar dan bij de veldmanoeuvres, uit gewoonte, zich hier en daar, aan de onnatuurlijke banden nog vasthouden, van welke de eene het niet waagde zich te verwijderen, de andere zich niet wist los te maken. Dit alles heeft een einde! — Als door een' tooverslag is de eigene werkdadigheid der officieren, van alle rangen en van alle wapenen, tot eene vrije werkzaamheid bevorderd geworden; elk wapen is weder in zijne natuurlijke taktische regten hersteld: de lange fraaije, met kanonnen voorzien infanterie-liniën, die het oog van den toeschouwer in verrukking bragten, zijn verdwenen, en de kunstmatige normaalstellingen der kavallerie hebben een einde; de doode *vormen* zijn te niet, in hunne plaats is het levende *wesen* der werkelijk bestaande zaken gekomen, en voor de stijve,

(1) Uit de *Allgemeine Militär-Zeitung* van den 28sten October 1840.

strakke taktiek is de glanzende zon der geestbezielende wedergeboorte opgegaan. Wij zullen *exerceren*, om ons voor de manoeuvres bekwaam te maken, maar wij zullen niet meer *manoeuvreren*, om te toonen dat wij *exerceren* kunnen!

Wilde men nu deze hervorming *aanvangen*, met geheele divisien van de vereenigde wapens te laten manoeuvreren, zoo zoude men handelen als iemand die eene vreemde taal leerde, en terstond met de prosodie begon, zonder vooraf met de gemeenzame spreekwijze bekend te zijn.

Hij die met de divisie, of zelfs met een legerkorps, *goed* manoeuvreren wil, moet het noodzakelijkerwijze vooraf met kleine afdeelingen geleerd hebben. Dit denkbeeld ligt te zeer onder het bereik, en juist daarom blijkbaar ten grondslag van het kabinetsbevel van 12 Julij, alhoewel het niet met ronde woorden er in opgenomen is; wie daaromtrent twijfel mogt voelen, zou de hooge strekking van hetzelfde niet verstaan, of niet begrijpen willen.

Maar het voortreffelijke gronddenkbeeld dreigt, helaas! schipbreuk te lijden op de werkelijke ten uitvoer legging, op alerhande plaatselijke omstandigheden, en, eindelijk, op de geheele tot dusver gevolgde tijdsverdeeling voor de oefeningen der troepen.

De beschikbare oefentijd was tot heden in vier hoofdafdeelingen verdeeld. In de eerste oefende ieder wapen zich op zich-zelf, dat wil zeggen, zij *exerceerden* bataillons-, eskadrons- en batterijsgewijze; in de tweede afdeeling *exerceerden* de regimenten onder hunnen kolonel, de artillerie-brigaden onder het bevel van hunnen brigade-kommandant. Tot op deze hoogte der oefening had nog geen infanterist of kavallerist een stuk geschut onder de oogen gekregen, en geen artillerist eenen infanterist of ruiter. Nu volgde de derde hoofdafdeeling, dat is: elke twee infanterie- of kavallerie-regimenten werden tot eene brigade te samengetrokken, en werd hun toegevoegd eene batterij, en wel, de infanterie-brigade eene batterij te voet en de kavallerie-brigade eene rijdende batterij, geenszins echter om gemeenschappelijk te *manoeuvreren*, maar om, naar een vooraf bepaald, opgemaakt en onveranderlijk plan of programma, te *exerceren*; het is nu juist deze oefening welke het kabinetsbevel van 12 Julij verbiedt, en wel, 't geen alle bekwame officieren met geestdrift vervuld heeft; omdat deze oefeningen eenen gevechtvorm daarstelden, die zich nog nimmer in den oorlog heeft voorgedaan, en ook wel nimmer zoodanig voorkomen zal.

Er behoort geene bijzondere scherpzinnigheid toe, om in te zien, dat, terwijl aan het leger, door het gezegd verbod, eene weldaad is bewezen geworden, zich, aan de andere zijde, eene gaping heeft opgedaan, welke noodzakelijkerwijs eerst moet aangevuld worden, alvorens de troepen kunnen geacht

worden ten volle bekwaam gemaakt en naar eisch voorbereid te zijn voor de vierde hoofd-afdeeling der oefeningen, namelijk: voor het *manoeuvreren in divisien en in korpsen*; in het wapenvak toch mag men evenmin overijde sprongen maken (anticiperen) als in de wiskunde; want hij die de leer der magten verstaan wil, moet de vier speciën kennen, en wanneer de vereenigde wapens met goeden uitslag in het groot manoeuvreren zullen, moeten zij eerst vooraf op *eene kleine schaal* te zamen hebben gemanoeuveerd; dit is klaar en duidelijk.

Zoo komen wij dan tot het punt, dat volstrekt ter spraak dient gebracht en volkomen beslecht te worden, alvorens er aan kan worden gedacht, om aan de wijze strekking der kabinets-order van 12 Julij te beantwoorden; wij bedoelen: het manoeuvreren van de *vereenigde wapens* met *kleine afdeelingen*.

Het gardekorps heeft in dit opzigt aanmerkelijk op de legerkorpsen der linie voor. Bij hetzelfde manoeuvreren het eerst enkele afdeelingen van hetzelfde wapen tegen elkander, vervolgens kleine afdeelingen van vereenigde wapens: bataillons, eskadrons, halve batterijen; dan regimenten infanterie en kavallerie, met geheele batterijen; eindelijk infanterie-brigaden (want de infanterie blijft in den oorlog toch het hoofdwapen uitmaken), aan welke hare veld-artillerie, alsmede eene met rijdende artillerie voorziene kavallerie, van geëvenredigde sterkte, toegevoegd is. Hierin ligt blijkbaar een grondslag, een plan, eene juiste opvolging, met een woord, een doelmatig zich aaneenschakelend, of beter gezegd, opklimmend *manoeuvrerstelsel*. De afzonderlijke deelen van het groote taktische ligchaam, kunnen zich nu genoegzaam voorbereid achten, om, zonder nieuwigheid *in het korps*, met wezenlijk nut, te manoeuvreren, dat is: den oorlog in het groot te kunnen voorstellen, voor zoover dit in het algemeen in vredestijd mogelijk is.

Om dit stelsel — het eenige ware, aan het kabinetsbevel van 12 Julij beantwoordende! — algemeen te maken, moet er nog veel gedaan worden. Daartoe behooren: eene geheele veranderde tijdsverdeeling der oefeningen, eene geheele hervorming der plaatselijke inrigtingen, maar bovenal een *manoeuvrer-reglement*, dat met het kleine aanvangt, om tot het groote over te gaan. Zoodanig reglement ontbreekt het leger ten eenemale, doch de bijlage tot het kabinetsbevel van 12 Julij heeft daartoe reeds een reuzenstap gedaan. Het schoone, grootsche doel zal bereikt worden; daaraan valt niet te twijfelen, daarvoor waarborgt de vastheid en veerkracht, waarmede de *eerste stap* is gedaan geworden! Nu drie maanden geleden had het leger dezen eersten gewigtigen stap voor volstrekt onmogelijk gehouden.

Wat voor het oogenblik nog ontbreekt, is niet gering, en in den eerstvolgenden tijd, zal het leger met menigerlei zwaarigheden te worstelen hebben; doch hoe zwaarder de strijd is, des te schooner is de zege! Of meent men, dat het weinig zoude inhebben, om eene vijf-en-twintigjarige gewoonte eensklaps, als door een tooverslag, te missen? Het stelsel te verwisselen, evenals een handschoen, zelfs al is het beter?

« Een inwendige vijand is het, dien ik vrees, die mij in het binnenste bestrijdt!» Deze zwaarigheid, van moreel gehalte, zal voorzeker niemands mond uiten, maar in veler harten gevoeld, en over den nieuwen maatregel in 't geheim gezocht worden; « want de mensch is log van aard, en de gewoonte noemt hij zijne tweede natuur!»

Voorzeker valt het ligter en gemakkelijker, op de exercitiepleinen te schelden over het gebrek aan stijve knieën en fraaije geweerdaden, dan, in het verheven gebied der toegepaste tactiek, aan de eischen van de ware krijgskunst te beantwoorden; en menigeen, die op het exercitieplein als een groot licht schitterde, zal voortaan zich bescheiden in de schaduw moeten stellen. Zoo iets te verduwen is iedereen niet gegeven.

Een bezwaar van eenen anderen aard, bestaat in het werkelijk gebrek aan oefening in de nieuwe rol. Een hoofd-officier uit het westen van het rijk, schreef onlangs aan eenen vriend uit het oosten: « De oogden van het leger zijn op u gevestigd. Men is hoogst verlangend te vernemen, hoe gij het maken zult, om aan de nieuwe eischen te voldoen, daar, naar den tegenwoordigen staat van zaken, alle tusschenvakken der manoeuvreerkunst — ik bedoel kleine afdeelingen van de vereenigde wapens — overgesprongen worden.» — Deze officier had den spijker op den kop geslagen, en de in dit jaar gehouden groote manoeuvres van het eerste en tweede legerkorps, moeten, metderdaad, slechts als eene eerste proef worden aangemerkt, waarmede men, zoo men met haar maar slechts ten halve slaagt — en de proef is reeds gelukt! — volkomen moet te vreden zijn.

Maar vooronderstelt, dat het manoevreren van kleine afdeelingen der vereenigde wapens werkelijk werd ingevoerd — en zoover moet het komen! — dan zal een hoofdbezwaar, van eenen anderen aard, gelegen zijn in het gebrek aan geschikt terrein in den omtrek der garnizoensplaatsen, alsmede in de keuze van den tijd voor deze kleine manoeuvres. De infanterie en kavallerie bekomen hare rekruten in het najaar, en kunnen, zonder bezwaar, met de eerste stralen der lentezon voor het doen van manoeuvres uitrukken. De artillerie kan zulks niet, daar deze hare rekruten eerst in April ontvangt, en gevolgelijk niet voor Julij manoeuvreervardig kan zijn. In de maand Julij valt echter de tijd in voor hare groote oefeningen in het schieten, zonder welke er geene artillerie kan bestaan,

en bovendien zijn in Julij de velden nog bezet, in de noordelijke gedeelten van het rijk dikwijls nog tot zelfs eerst op het laatst van Augustus. De maand September nu moet voor de grootere oefeningen, met divisien en korpsen, bewaard blijven, want tegen de maand October moeten de reserven reeds weder ontslagen worden, en de overblijvende troepen zijn dan naauwelijks sterk genoeg voor de noodzakelijke wachtdienst.

Deze zijn de materiele en plaatselijke hinderpalen, die de uitvoering der nieuwe wijze van krijgsoefening in den weg staan; wij hebben dezelve op verre na nog niet alle bijgebracht. Zij moeten intusschen, om de nieuwe leer in praktijk te kunnen brengen, te boven worden gekomen, want het met goed gevolg manoevreren in het groot, is niet denkbaar, wanneer het manoevreren met kleine afdeelingen niet voorafgegaan is. Zonder deze overgang is het doel niet eens te bereiken.

Het lijdt — gelijk wij reeds gezegd hebben — geen twijfel, dat de noodige verbeteringen zullen bepaald en bewerkstelligd worden; een veranderd stelsel van plaatsvervangings zal welligt de eerste stap moeten zijn, althans onbetwistbaar bij de artillerie, en dit zal eenig geld kosten (1).

Verder zal men zich genoodzaakt zien, om den oefeningstijd bij de *infanterie* te wijzigen.

De zee van exerceeruren, welke jaarlijks door het Danaidenvat van den parademarsch stroomde, zal, door eene voor goed afdoende beslissing, in het bed van het wezenlijk nuttige afgeleid worden. Men zal den parade-marsch niet langer voor het eenige middel houden, om bij de wapenschouwing goed af te breken; maar er zullen jaren noodig zijn, alvorens het verstand zich er aan gewent. — Bij de *kavallerie*, inzonderheid bij de lichte, zal men de velddienst tot hoofdzaak maken, en deze niet, zooals tot heden, als eene bijzaak beschouwen; de gangen zullen sneller, de aanvallen langer, aan de evolutiën zal men meer gewoon zijn. Met zich niet meer slaafs aan de normaalstellingen te houden, zal de kavallerie zich ook van de haar knellende banden bevrijd zien; zij zal dan weder hare oorspronkelijke bestemming verkrijgen, en voortaan in haar element, door snelheid, geoefendheid, onstuimigheid, uitblinken, zooals zij onder SEIDLITZ heeft uitgeblonken.

Wat de *artillerie* aangaat, men kan haar toereikend voor de nieuwe leer voorbereid achten. Zij behoeft slechts drie zaken: ligter geschut, rekruten in den herfst, en meer gelegenheid tot het manoevreren met andere troepen. Het taktische gedeelte is bij geen wapen zoo volkomen, als bij haar.

(1) Men zal voor 't overige wel niet willen vergeten, dat, zoo de artillerie hare rekruten weder in den herfst verkrijgt en de winterverloven bij haar niet meer gegeven worden, zij daardoor slechts in hare vroegere regten wordt hersteld, die zij — jammer genoeg! — sedert een reeks van jaren heeft moeten missen, ten behoeve van andere staats-oogmerken.

Zijn dan eenmaal slechts de grondslagen gelegd, dan zal al het overige van zelf volgen, want aan goeden, opregten wil, aan kloeken ijver, en trouwe toewijding, hapert het in Pruisen nergens.

O schoone toekomst eens vreugdevol ontwakens van de kracht des geestes! De eerste straal der lentezon zal de troepen uit de duffe exerceerzalen en rijbanen naar het open veld kunnen brengen; want de winter is volkomen voldoende, om de recruten bekwaam te maken, zoodra slechts het krijgsoel in het oog gehouden wordt. Bij de infanterie zullen kleine manoeuvres, van afzonderlijke afdeelingen, gepaard gaan met het zoo belangrijk schijfschieten, waarin de oefeningen, niet alleen in den warmen zomer, maar ook zeer goed in het koudere jaargetijde kunnen geschieden. Aan deze kleine manoeuvres zullen zich, doelmatig, oefeningen in de velddienst, in gemeenschap met kavallerie, verbinden, en, in plaats dat de artillerie hare kostbare krachten aan nuttelooze kolonne-formatiën en kunstmatige deploijeringen verspilt, zal zij de kleine manoeuvres der andere wapens leven bijzetten, en ondersteunen met eenige stukken geschut, en daardoor meer voor den oorlog leeren, dan door het bonte mozaïk eener haar opgedrongene evolutieleer, die bij het eerste scherp kanonschot, als een kaartenhuis, ineenstort.

Men zal niet meer hebben te vreezen, dat de manschappen door het manoeuvreren uit elkander geraken, en daarbenevens den parademarsch verleeren; integendeel, men zal spoedig inzien, dat juist het manoeuvreren het beste middel van verband voor de ware krijgsvorming is. Men vestige het oog nogmaals op het gardekorps! In geen korps wordt beter gemaanoeuvreed, en een' schoone parademarsch zal men nergens vinden; het geheel is als uit één stuk! Voorzeker! de schoone tijd waarin de krijgsmansborst vrij zal kunnen ademen voor derzelve ware en edeler bestemming, is niet verre verwijderd meer; het morgenrood van den luisterrijken dag is reeds aan de kimmen. De hand dan slechts rustig aan het werk geslagen, en alle twijfeling achter zich geworpen! — Men wordt niet op eenmaal meester, en om te leeren is de mensch nimmer te oud; het ergste echter, dat het streven naar het volkomene in den weg kan staan, is de zelfzucht, het egoïsme. Zoodan het leger aan de hooge strekking van het kabinetsofvel van 12 Julij, op eene waardige wijs wil beantwoorden, moet het, in goed vertrouwen op de nieuwe leer, de oude afzweeren, in alle rangen het duistere schuwen, eene valsche taktiek met al derzelve bedriegelijken schijn glans verwerpen, zich aan de ware taktiek toewijden, en, om met SCHILLER's woorden te besluiten — « eenen nieuwen vorm van mensch aannemen. »

(B.)

De steller van de bovenstaande bemerkings had gelijk, met te zeggen, dat de gevolgen van dit koninklijk bevelschrift zich gemakkelijk laten vooruitzien: het is eene omwenteling in *optima forma*, die het Pruisische krijgssstelsel ondergaat.

Eertijds doteerde Pruisen Europa met zijne linie-taktiek, met zijne velddienst-reglementen, met zijne generaals-verplichtingen, met zijnen korporaals-stok, en met zijne parade-cultuur. Vele dezer zaken zijn veranderd, andere zijn verbannen, enkele zijn bespot, en echter zijn de meeste dezer dingen, op den keper beschouwd, bijna geheel Europa door, onder gewijzigde vormen behouden: *Videatur* de reglementen, die op den grondslag, door den Grooten Frederik gelegd, zijn opgetrokken. En dan de *parade-cultuur!* Edieve, laat ons daarover eenen sluijer werpen, aangezien toch een ieder weet, hoe zij nog steeds bewierookt wordt. Intusschen had de oorspronkelijke Pruisische taktiek zijne goede, ja schitterende lichtpunten, die ook wél nimmer zullen uitgedoofd worden; want groote geniën stichten voor 't minst enkele monumenten, die de eeuwen kunnen trotseren, en de kern van Frederiks taktiek zal altijd hare waarde behouden. Zoo dacht er den grooten modernen meester over, toen hij in het oord zijner ballingschap den geesel der kritiek zwaaide, toen de scepter der wereldheerschappij hem ontvallen was.

Maar wat nu? Zou men, na de lezing van het bovenstaande, niet bewogen worden te vooronderstellen, dat de tegenwoordige Pruisische monarch het werk van den Grooten Frederik, in zekeren zin, thans bekroonde, en Pruisen Europa andermaal wilde begiftigen met eene nieuwe schepping, in het gebied van het krijgswezen?

Die maatregel — en wie kan het ontveinzen — houdt in zich besloten de oplossing van de gewigtigste vraagpunten, die reeds honderde inktpotten geledigd, waarop zich duizende pennen afgestompt hebben. De questie over theorie en ervaring kan zich alsnu op het manoeuvreer-terrein beslissen, en het gevoelen van de grootste veldheeren, die de geschiedenis ons voorhoudt, en waartegen de onzin zoo lang gestreden heeft, zal zich blijkbaar kunnen bevestigen. Beiden moeten gepaard gaan, om datgeen voort te brengen, wat de krijgphilosophie verlangt.

De questie over de ancienniteits-regten zal langs dien weg, in Pruisen, van uit het ware standpunt worden overzien. De ancienniteit zal zich, als een onomkoopbaar, als een heilig regt doen gelden, indien zij zich, namelijk, tevens op ancienniteit in bekwaamheid grondt. Het, helaas! zoo lang gekoesterde denkbeeld, alsof de jaren ook bekrompenheid van geest moesten beschermen, zal verdwijnen voor zulke beproevingen. Het Pruisische leger zal in de schatting van het land toenemen, en de schatkist zal zich alleen voor bekwaamheid openen, en geen onwetendheid meer stijven en opkwee-

ken. Hoe menigeen toch, die, in geen' zijner graden, de eenvoudige dienst- en exercitie-reglementen had weten uit te oefenen (in Pruisen even als elders), ging onder de bescherming der ancienniteit, elke beproeving ontsnappende, voorwaarts, met opgeheven hoofd en ledige hersenen!

De noodzakelijkheid der taktische en strategische studiën, zal zich nu van zelve doen gevoelen, en den antagonist der militaire opkweeking, zal het stilzwijgen opgelegd worden. Pedanterie en schoolvrosserij zullen, met de helden der parade-cultuur, die de *geheele* militaire questie in eene kleingeestige gelijkvormigheid zoeken, de chamade slaan. Ware militaire zin zal met hogere krijgsgoedheid, in gelijke mate, stijgen, en de ondergeschikte zal in zijnen meerderen datgeen zien, wat hij er in zien moest: de grondstof der onfeilbaarheid, zoolang het menschelijk begrip en de krachten van geest en ligchaam het evenwigt kunnen houden met persoonlijke tegenpartij en met de omstandigheden. Generaalspersonen en hoofd-officieren zullen, niet minder dan de subalternen, hunnen geest moeten blijven verrijken met de vruchten van bespiegeling, in het gebied der krijgstheorie en krijgservaring. De noodlottige voorbeelden van minachting der krijgskundige studien, die men nu en dan nog wel eens opmerkt, zullen meer en meer verdwijnen, dáár, waar een ieder, van den soldaat af tot den hoogsten in rang toe, genoodzaakt wordt, om het beeld des oorlogs, in de uitgestrekte beteekenis van het woord, steeds voor den geest te hebben. De *staande legers*, eindelijk, zullen hun proces winnen, op degenen die beweren, dat eene tijdelijke volkswapening voldoende is, om de onafhankelijkheid van eenen Staat te waarborgen. Door de noodzakelijkheid, van blijken te geven eener langjarige studie en ervaring op het terrein, zoo als thans in Pruisen zal geschieden, zal ook de minste sprank van waanwijsheid, bij de half ingewijden, neêrgedrukt worden, en een ieder in den kring blijven, die voor hem bestemd was.

Wanneer deze gewigtige maatregel voor de taktische en strategische opkweeking, ook in grondwettige Staten navolging vindt, dan zal men onwedersprekelijke argumenten kunnen te berde brengen, tegen die soort van staathuishoudkundigen, die vermeenen aan hun mandaat voldaan te hebben, als zij het oorlogsbudget hebben helpen reduceren; want men zal hen naar het manoeuvreer-terrein verwijzen, om te zien, wat er wel eigenlijk noodig is, om een leger, met al zijne complicatiën, tot den oorlog, d. i. tot de defensie van den Staat, volkomen voor te bereiden; en de volksvertegenwoordiger zal den generaal dan met eerbied en onderscheiding groeten, als een der krachtige zuilen van het staatsgebouw, en hem niet meer beschouwen als een verguld werktuig dat hij betaalt!!

Haasten wij ons echter, er bij te voegen, dat het laatste door ons overgenomen artikel, ook met zeer veel grond, de moeilijkheden aanwijst, die eene dadelijke, volledige uitvoering in den weg staan. De ongewoonte en het *laisser aller* van den langdurigen vrede, zullen menigeen het hoofd doen schudden, en, in het vertrouwen, dat die vrede zal voortduren, doen zeggen: « En waartoe dat alles? »

Hetgeen nu jaarlijks, in Pruisen, in de werkelijkheid zal plaats hebben, had *Reiswitz* voorzien, en dit had hem aangespoord tot de zamenstelling van zijn bekend *Kriegsspiel*, dat in den aanvang in Pruisen zulk eenen grooten opgang maakte. Niets toch scheen geschikter, om ook in het studeer-vertrek eene soort van praktijk te vormen, ter verdere ontwikkeling der theorie. Het beeld des oorlogs was hier zó nabij mogelijk naar het leven geschetst. Het gebruik der verschillende wapenen, op terreinen van onderscheiden aard, vereischte hier, evenals in de praktijk zelve, eene grondige kennis van het vermogen van elke wapensoort in de verschillende gevechtstoestanden waarin het geplaatst kan worden; en, wat meer zegt, de denkbeelden over *tyd* en *ruimte*, deze hoofdgrondstoffen der militaire operatiën, konden hier bijna met de werkelijke praktijk hand aan hand gaan.

Den naar leering strevendenden militair was deze nieuwigheid welkom, en daar zij door het gouvernement begunstigd werd, 't welk gaarne zag dat de hoogereren, tot aanmoediging, een voorbeeld zouden geven, zoo werd het *Kriegsspiel* vrij algemeen aangenomen en beoefend. Degene nu, die alleen op hunne zoogenaamde ervaring in hogere krijgsleiding bouwden, zonder echter theoretische noch praktische gronden te bezitten, om daarop zóó sterk te vertrouwen (het was zoo lang vrede geweest), werden gewoonlijk geslagen door degenen, die zich, uit gebrek aan praktijk, vooreerst met eene welbegrepene dosis theorie, en daardoor ook met oordeelskracht hadden toegerust. Ongelukkigerwijze werd hierdoor de hiërarchie een weinig verontrust; en, aangezien enkele hoogereren, bij de gelegenheden, dat zij werkelijk in de praktijk moesten optreden, namelijk bij de jaarlijksche, vooraf bestudeerde, goed afgesprokene, maanden te voren op het papier gebragte veldmanoeuvres, toch altijd overeenkomstig hunne betrekking konden schitteren, zoo liet het zich aanzien, welk lot het *Kriegsspiel* te wachten stond: Aan het gouvernement werd gerapporteerd dat deze oefening de onderworpenheid ondermijnde, aanleiding tot oneenigheid en waanwijsheid gaf, en op deze wijs werd het *Kriegsspiel* zoo goed als begraven. Het was niet te ontkennen, dat men in Pruisen niet vrij gebleven is van overdrijving in het eigenlijke doel dezer oefeningen, en dat men het hier vrij zuiver nagebootste beeld des oorlogs, eene al te groote schijn van realiteit gaf, als ook dat men wel eens, bij

de zucht tot zelfsverheffing, vergat, dat de werktuigen, die men hier bezigde, met de werktuigen in de realiteit, in ééne hoofdfactor verschilden, namelijk in het bezielend moreel. Het was ook waarheid, dat niet altijd eene krenkende partijdigheid buiten het spel bleef, en de zoo ligt ontkiemende waanwijsheid daardoor werd gevoed; maar alle deze gebreken waren geenszins overwigtig genoeg, om het nut, dat uit dit spel te trekken was, uit het oog te verliezen. Wij noemen het daarom een allergelukkigst denkbeeld, die enkele officieren van het vroegere Maastrichtsche garnizoen, nu eenige jaren geleden, bezielde, om dit krijgsspel eenigzins te wijzigen, en het ook bij ons leger in te voeren, zooals het thans ook aan de Koninklijke Militaire Akademie, als een middel van praktisch onderwijs, beoefend wordt).

Men zal nu ook in Pruissen tot eene meer algemeene oefening van dat *Kriegsspiel* moeten terugkomen, omdat het, voor het onderhavige geval, als het doelmatigste middel van voorbereiding en oefening van den geest kan beschouwd worden bij de zoo duizendvormige voorvallen en omstandigheden, die de oorlog in zich besloten houdt. De intellectuele ontwikkeling zal er des te meer door winnen, zoodat, ten slotte, uit dezen eenigen maatregel reeds oneindig veel goeds kan voortspruiten.

Als nu de parade-cultuur, in het land harer geboorte, onder den last der jaren bezwijkt, en door eenen jeugdigen koning, die den militairen geest zijner eeuw schijnt begrepen te hebben, aan de vergetelheid wordt prijs gegeven, dan zal zij hoogstwaarschijnlijk ook in andere landen gaan kwijnen en langzaam afsterven: *Requiescat in pace!*

J. C. v. R.

De Infanterie.

Ofschoon het antwoord (getiteld de Schutterij) op den brief uit Moersbergen, van den geachten Hoofd-Redacteur van dit

(1) Aanvankelijk werd het door den 1sten luitenant der artillerie LE CLERCQ, adjudant van den 1sten Kommandant, aan de officieren van dat etablissement, verklaard, terwijl het spel alsnu, onder de leiding van den kapitein VAN MULKEN, ook door de kadetten der hogere klassen, met zeer veel vrucht beoefend wordt, waardoor de zucht tot taktische studien, niet alleen zeer aangemoedigd, maar ook doelmatig op het praktisch gebruik der wapenen geleid wordt. Bij gelegenheid eener onverwachte inspectie der Akademie in het jaar 1839, door Z. M. onzen tegenwoordigen Koning gedaan, betuigde Hoogstdezelve zijn bijzonder welgevallen over deze oefeningen. Het hoofdbestuur der Akademie werd daardoor aangemoedigd, om het materiëel en de kaarten, tot dat spel behoorende, te laten vervaardigen, ten einde de kadetten, en zoo wij vermeenen, ook de officieren, in de gelegenheid te stellen, dit materiëel, zeer goedkoop te kunnen aanschaffen. In Pruissen kostte het ongeveer f 80, en zoo wij wel onderrigt zijn, zal het eerste de f 12 niet te boven gaan.

Tijdschrift, vele nuttige wenken bevat, zoowel voor den schutter- als voor den infanterie-officier; ofschoon ook wij onze hulde brengen, aan den welverdienden lof, door ZEd. Gestr. daarin, aan de Schutterijen van de jaren 1850—1854, toegezwaaid — een' lof die zij ten volle, door de *naauwgezette vervulling* harer dienstpligten, hebben verdiend — en dit antwoord *daarom* door ons, met genoegen is gelezen; zoo *kunnen*, noch *mogen* wij ons echter, als officieren van het *wapen der infanterie*, met de daarin door ZEd. Gestr. uitgedrukte gevoelens *geheel* veréénigen.

Het *denkbeeld* toch van IDENTICITEIT tusschen de schutterijen en het staande leger (wel te verstaan wat de kaders betreft, waarvan toch hier alleen sprake zij), moge wel de *eerste* tot *geen oneer* verstreken; maar voor de officieren van de infanterie is het alles *behalve eervol* (om geen harder woord te gebruiken), daar er, volgens ons gevoelen, bij het staande leger wel *degelyk* eene *meerdere kennis van den vesting-oorlog* VOORONDERSTELD EN GEVONDEN wordt, dan bij de schutterijen (hetgeen wij ons wapen volstrekt als *geen verdienste* aanrekenen), en deze vóór en ook tijdens de kampen van *Ryen* en *Oirschot*, noch in aanvoering tegen den vijand (moed en dapperheid uitgesloten), noch in parade-manoeuvres, aanspraak hebben kunnen maken, om met het staande leger *gelyk* te worden gesteld.

Wij zeggen, dat de ongelukkige vooronderstelling van *identiteit* tusschen beide korpsen, voor de officieren van het *wapen der infanterie niet eervol is*; dit gezegde kunnen en zullen onze wapenbroeders der schutterij, die onbevooroordeeld denken, en zich slechts een weinig in de krijgsstudie hebben begeven, *noch* euvel duiden, *noch* verwaand vinden, wanneer zij in *aanmerking* nemen, dat *een geheel leven* nog niet voldoende is, om zich *in de kunst des oorlogs* te bekwamen, en het dus *voor hen onmogelyk* was, om in zulk een kort tijdsbestek, als zij daarvoor slechts gehad hebben, en met de weinige ondervinding, die zij hebben kunnen opdoen, zich die kunst *eigen te maken*.

Men mag toch aannemen, dat *hoe meer tyd* men heeft (uitzonderingen van buitengewone vlugheid daargelaten), en hoe beter men die besteedt, om zich in de eene of andere kunst te bekwamen, men ook *des te meer* vorderingen zal maken en alzoo een *hooger standpunt* daarin zal bereiken.

Vergelijken wij nu de twee korpsen met elkander *alléén in dit punt*, dan vinden wij bij het eerste (de schutterij) geene andere officieren (enkelen uitgezonderd, die vroeger gediend hadden, en bij wie de krijgswetenschap een vak studie was blijven uitmaken) dan die hunne *aanstelling als zoodanig, alléén* te danken hadden aan eene *bloote voordragt* van den heer Burgemeester hunner gemeente en den Gouverneur hun-

ner provincie, — die alzo *volstrekt geene militaire* opleiding of studie genoten hadden en alléén *om en door* de epauletten officier waren; — bij de infanterie daarentegen, hadden de *meeste officieren* zich van hunne *vroegste jeugd af aan*, der krijgsdienst toegewijd; *velen er van hadden den oorlog in Spanje* (dus wel *degelyk den vesting-oorlog*) en de campagnes in Zwitserland en Rusland bijgewoond, en prijken nog met het bewijs van dapperheid en kunde, waarmede hunne borst door *den grooten veldheer* versierd was, terwijl de jongere officieren (verreweg het minderdeel uitmakende) niet, dan na wel voorbereide studie en volbragt examen, met de epauletten waren vereerd geworden.

En deze mannen van het metier nu, als het ware grijs geworden in de krijgsdienst, die *in de beste school waren onderwezen*, die *den oorlog van naby* hadden gezien, en zich *den langen tijd* van rust en vrede, daarop gevolgd, hadden ten nutte gemaakt, om zich *op nieuw* tot den oorlog voor te bereiden, — deze nu zouden met de eerste, die zoo *kers vers* uit hunne burgerlijke betrekkingen gerukt en in de gelederen waren geplaatst, *gelyk te stellen zyn*; neen, wij hadden gedacht een *hooger standpunt*, ook in de *schatting* van den geachten steller van dat antwoord te bekleeden (hetgeen wij zoo zeer op prijs zouden stellen), en daarom kunnen wij het niet gelooven, dat het den schrijver ernst was, toen dat woord *identiteit* zijne pen ontsnapte; het ware alsof men (vergeving voor de paralel) het schoonste wapen der armée, *onze rydende artillerie*, vergelijken wilde met de artillerie schutterij, zoals die op sommige plaatsen nog bestaat.

Dat de schutterij, wat betreft *den moed en de geoeffendheid* in de BEHANDELING van *het geweer* en in de bataillons- en linieschool, gelyk te stellen zij met de infanterie van linie, hierover willen wij niet *redetwisten*; werkelijk hadden sommige bataillons (wat het *ensemble* betreft) het reeds *ver* daarin gebracht, en gaarne willen wij hun de eer geven, *van zich die kennis te hebben verworven*, zich *die reglementen* eigen te hebben gemaakt en zich *in die oefeningen* te hebben bekwaamd, die hun van *hooger hand* waren *voorgeschreven*; doch dat *alles was, noch is voldoende*, om zich met een officier van het staande leger gelyk te stellen; *méer* toch wordt er van HEN gevorderd. — *En, mag men, redelijk zijnde, vooronderstellen*, dat zij, die *doordrongen* zijn van de *waarde* en *innerlyke kracht* van hun wapen, die hetzelfde behartigen, en hun geheele leven er aan toewijden, — *dat zy zich niet* zouden hebben toegelegd, om zich ook *die kundigheden* eigen te maken, die in den vesting-oorlog van hun *vereischt worden*, en dat alléén, omdat zij *geene gelegenheid* hadden (evenmin *als de andere wapens*) om het *tegendeel* te bewijzen? Dan genoeg; — alléén willen wij nog doen opmerken, dat bij het schrij-

ven van het bovenstaande, *volstrekt* niet bij ons opkwam, *eenigzins* te kort te doen aan de geestdrift waarmede in 1850 zoovele de wapenen hebben opgevat tot handhaving onzer eer en onafhankelijkheid; *mede niet*, dat wij daardoor de lauweren wilden beschaduwen, waarmede hunne bewezene diensten zijn omkransd (integendeel voegen wij onze zwakke, doch innig gemeende loftuitingen, *by die* welke hun door den Koning en de natie zoowel verdiend, zijn toegebracht), *noch* dat het *kitteloorigheid* was, die ons bij het lezen van dat antwoord *vuur* deed vatten; *neen!* wel moge er een weinig gevoel van eigen waarde (als infanterist) hebben medegewerkt (en dat gevoel moet immers ook in onzen stand, zoowel als overal huisvesten), om ons de pen te doen opvatten; *de voorname drangreden echter* WAS, *liefde voor het wapen: om*, ware het mogelijk, *hierdoor* noodlottige gevolgtrekkingen te *voorkomen*, en reeds *vry diep gewortelde denkbeelden* van minachting *uit te roeijen*, die zoo allernadeeligst ook op *ons wapen zelf* werken; en toch reeds een zeker burgerregt schijnen verkregen te hebben.

VAN DAALEN,

L. by de Grenadiers.

ANTWOORD.

Qui vive! . . . L'infanterie. . . . Aux armes! . . . Honneur et respect au premier corps des armées.

Met dit motto, aan onze overtuiging ontleend, zouden wij kunnen volstaan, om den geachten brieveschrijver de verzekering te geven, dat, indien wij de infanterie beleedigd hadden, dit geheel onwillekeurig is geschied. De gelegenheid, waarin wij zijn gesteld, om met eenige regels onze denkwijze nopens het wapen der infanterie in een helderder licht te stellen, was echter te schoon, om haar alleen met de opname van dit motto te laten voorbijgaan.

Gelijktijdig met den bovenstaanden brief, ontvingen wij eenige voor ons vlejende regelen van den Hoogwelgeb. heer *d'Ablaing van Giessenburg*, die ons de verzekering gaven, dat onze denkwijze met die van Z. H. W. niet zoo zeer verschilde, als wij in den aanvang onzer debatten hadden geloofd. Dit vermeende verschil van gevoelen was alzo naauwelijks langs den weg der wederkeerige overtuiging geschikt, of wij zagen ons op nieuw in eenen strijd gewikkeld, die ons te vreemder voorkwam, aangezien wij, bij het stellen van het thans bestredene antwoord, werkelijk beoogden een blijk van bijzondere belangstelling te geven aan een wapen, dat wij als de hoofdkracht des legers eerbiedigen. Wij vermeenden, in dat opzigt, in onze geschriften, en in onze dagelijksche verkeer met onze kameraden der infanterie, steeds consequent te zijn gebleven met onze innige overtuiging. Het schijnt intusschen, dat wij onze denkbeelden over dat punt niet duidelijk hebben uitgedrukt, hoezeer wij, dat antwoord alsnu herlezende, slechts op *één enkel woord* zijn gevallen, dat, naar ons inzien, aanleiding kon geven tot eene verkeerde gevolgtrekking. Al het ove-

rige komt ons echter zoo sprekende voor, dat wij ons niet schuldig kunnen rekenen van Scylla in Charybdis gevallen te zijn. Wij achtten het noodig, het bovenstaande te doen voorafgaan, vóór dat wij het betwiste punt behandelden.

Wat was nu onze bedoeling, bij de ontwikkeling onzer denkbeelden, nopens hetgeen de heer d'A. ons had ten laste gelegd? Ten eerste, wederlegging van het bestredene, en regtvaardiging onzer uitingen; ten anderen te *doen gevoelen*, dat de infanterie meer behartiging en meer belangstelling verdiende van hooger hand, dan hare oefeningen gelijk te stellen met die eener hulpkracht, waarbij tijd en grondstoffen ontbreken, om haar op een hooger standpunt te plaatsen. Wanneer wij vroegen: of het dan niet eindelijk tijd geworden was, om daartoe eenen stap te doen, vermeenden wij toch in gemoede gezegd te hebben: wordt het dan niet eindelijk tijd, om ook iets voor de infanterie te doen, haar meer relief te geven, dan dat wat zij door de bataillons- en linieschool kon verkrijgen? Immers, wanneer men aanneemt dat de artillerie hier te lande, in het Europeesche krijgswezen, op het hoogste standpunt geklommen is, dan is het niet door de wetenschappelijke kennis alleen, die bij de andere artilleriën, welligt even zoo hoog, indien niet hooger dan bij ons, opgevoerd is, en die er altijd bij bestaan heeft; maar wel door de boven onzen lof verhevene werkdadigheid van enkelen harer chefs, die tot stelregel aangenomen hadden: *savoir c'est bien, savoir faire c'est mieux*. Die werkdadigheid heeft in de eerste plaats exercitie-reglementen voortgebracht, welke de oude kluisters geheel hebben verbroken; die werkdadigheid en het bovengenoemde beginsel, hadden de artillerie doen oefenen, en wel doen oefenen, om haar volledig bekwaam te maken tot den krijg, en tot den werkkring waartoe zij bij eventuele oorlogen kan geroepen worden. Eene voldoende portie-kennis hadden de officieren der Nederlandsche artillerie ten allen tijde bezeten, maar wat zou van de artillerie geworden zijn, wanneer men hen en den troep niet in de gelegenheid gesteld had, om die kennis aan te vullen op den praktischen weg; wanneer men ook daár den ouden sleur en slenter had doen volgen, en de artillerie alleen in den beperkten kring der verouderde reglementen had laten voortseuren? Dan zou voorzeker tusschen haar, en in weerwil van de theoretische kennis der officieren, en tusschen de artillerie-schutterij, in de jaren 1851—1854, eene identiteit in geoefendheid hebben plaats gehad; want van eenen theoretischen kampstrijd op zwarte borden en teekenplanken kon geene sprake zijn. Daarenboven, als men van geoefendheid spreekt, dan toch wordt er *kader en manschappen* bedoeld, aangezien de theoretische en gedeeltelijk praktische kennis alleen niet voldoende is, om de *ongeoefendheid* van den troep te vervangen. Welnu, de *geoefendheid* van kader en manschappen, in zaken die door geene reglementen kunnen begrensd worden, en waarvan zij zoo dikwerf duchtige bewijzen op de Kempsiche of andere heiden gaven, onderscheidde de linie-artillerie van de artillerie-schutterij.

Toen wij in het oorspronkelijke artikel over de ongeoefendheid in den vesting-oorlog der Engelsche infanterie spraken, werd er ook voornamelijk sappen- en dekkings-arbeid bedoeld, die door de soldaten moest verrigt worden; wij

spraken daár ook van ongeoefendheid der Engelsche soldaten in de loopgraven-dienst. — Het was ons niet voor den geest gekomen, dat men uit ons antwoord zoude hebben kunnen afleiden, dat daár, waar wij zeiden (zie bladzijde 82): «en wanneer wij de noodzakelijkheid eener hoogere krijgswetenschappelijke geoefendheid onzer infanterie begrijpelijk wilden maken, en daartoe den trap van geoefendheid der schutterijen lieten *figureren*, er ook van zelve eene identiteit tusschen beide korpsen voorondersteld werd;» dat daár — herhalen wij — de *kennis* der officieren van beide de korpsen gelijk gesteld werd.

Het is echter waarheid, dat een weinig hooger door ons gezegd is: «dat wij bij het staande leger geene meerdere kennis van den vesting-oorlog vooronderstellen, dan bij de schutterijen,» en hier hebben wij onwillekeurig in de keuze van het woord gefaald, dewijl wij er ridderlijk voor uit komen, dat wij hier het woord *geoefendheid* hadden moeten bezigen. Dat onze meening zoodanig was, dit blijkt daár, waar wij het woord *identiteit* gebruikt hebben, — blijkt verder uit de strekking van het geheele artikel.

Het verschil, dat wij stellen tusschen kennis en *geoefendheid*, tusschen *savoir* en *savoir faire*, hebben wij aange-toond, en daardoor, zoo wij vermeenen, den bovengestelden brief en *bloc* beantwoord.

Wij zijn den geachten schrijver intusschen zeer erkentelijk, als ons opmerkzaam gemaakt te hebben op de verkeerde keuze van eene uitdrukking (*kennis*); die werkelijk, bij eene naauwkeurige zifting der woorden, aanleiding heeft kunnen geven tot het misverstand onzer bedoeling. De vlugtige schets van den weg, waarop onze artillerie tot dat hooger standpunt, tot dat hooger relief gekomen is, zal alsnu in een helderder licht plaatsen, de strekking van onze noot en die van ons antwoord aan den Hoog Welgeb. Heer d'Ablaing van Giesenburg.

Wij meenden het derhalve zoo kwaad niet met de infanterie, toen wij de noodzakelijkheid betoogden, om haar langs den weg eener veelsoortiger oefening, dan die der bataillons- en linie-school, op te voeren naar een standpunt, waarop zij het haar toekomend relief zoude deelachtig worden. En al ware het ook — iets dat buiten onze bedoeling lag — dat wij, om die noodzakelijkheid te duidelijker te doen inzien, eens zwartere kleuren gebezigd hadden, dan het gevoel van overtuiging ons voorschreef, moest men dan niet de eindstrekking van ons vertoog in het oog gehouden hebben? Wij zullen de lezers laten oordeelen, aangezien wij het met ons geweten eens zijn, het goede, en niets dan het goede beoogd te hebben. Nu nog een enkel woord, eene enkele wenk aan den geachten briefschrijver.

De heer v. D. heeft, uit eerbied voor het korps waarbij Zijn Edele dient, vermeend eene tegenwerping te moeten maken; wij eerbiedigen dat gevoel, en juichen van ganscher harte die geestdrift toe. Was het alleen om der eere wille te doen, niets was dan billijker; maar hier rijst van zelf de vraag: of een officier, die zooveel prijs op de onschendbaarheid van zijn wapen stelt, ook niet even beziel is met de zucht, met den wensch en het aanhoudend verlangen om dat wapen te zien voorwaarts gaan, in de eigene schatting en in de schatting van anderen? Wij twijfelen geen oogenblik aan het bestaan

van dat alles bij den schrijver; doch het zij ons vergund, Z. Ed. opmerkzaam te maken, dat hij eenen geheel anderen weg inslaat, dan dien welken wij in de loopende oogenblikken voor goed en doelmatig houden. Zijn betoog toch strekt, om aan te toonen, dat er tusschen de reglementaire geoefendheid der linie en die der schutterij, een groot verschil bestond in het voordeel der eerste. Door onze vooronderstelling van identiteit tusschen beide korpsen, wilden wij voortgang trachten te bevorderen — en daarmede gelooven wij het met alle goede infanterie-officieren, en ook met den heer v. D. eens te zijn. Zijn Edelens bemerkning heeft intusschen de strekking, om, de niet tot het wapen der infanterie behoorende beoordeelaars, in den waan te brengen, dat dit zoo noodzakelijk niet is, aangezien de infanterie werkelijk op de heiden een hooger standpunt had ingenomen dan de schutterij. Daaruit zou men kunnen afleiden, dat het status-quo, waarin de infanterie zoo lange jaren verkeerd heeft, ook alsnog zoude kunnen blijven bestaan. Dit strijdt geheel met onze gevoelens, juist omdat wij zoo veel belang in de infanterie stellen, omdat wij innig overtuigd zijn, dat de infanterie van hooger hand meer moest behartigd, meer moest gereleveerd worden.

Wij behooren niet tot de infanterie, maar vermeenen, dat wij er meer hoogachting voor koesteren, dan vele officieren van dat wapen zelf; wij hebben dikwerf deszelfs regten verdedigd, en altijd met leedwezen gezien, dat zoo weinige invloedhebbende stemmen uit de infanterie opgingen, om noodzakelijke verbeteringen te vragen. Dat *deden wy*, en dáár waar wij niet regtstreeks den vinger op de wonde konden leggen, omdat wij de bescheidenheid jegens hoogere autoriteiten niet uit het oog moesten verliezen, namen wij toe-vlugt tot gezochte metaphoren. De heer v. D. bezigt er een — voorzeker onwillekeurig — die de onze tegenwerkt. Wij hadden — het is waar — onze ondervinding, ons achtjarig timmeren aan den publieken militairen weg, in ons voordeel; maar desniettemin kunnen wij ons niet begrijpen, waarom het den heer v. D. niet is ingevallen, om, na aan het gekrenkt gevoel van korpswaarde voldaan te hebben, ons te ondersteunen in het betoog der noodzakelijkheid, om ook de *infanterie* op den weg te brengen welke der artillerie zoo voordeelig was. Welligt ware dit niet ondienstig geweest, aangezien de heer v. D., op het oogenblik dat Zijn Edele ons schreef, zeer goed kon weten, dat een voortvarend generaal der artillerie, de teugels van het militair bestuur zoude aanvaarden, — te meer daar het juist een van die hoofd-officieren is, die, door hunne kracht van wil, de artillerie hebben bezielde en *voorwaarts* gedreven.

Wij hadden gezegd — wij herhalen het — dat er in de oefeningen der infanterie en schutterij op de heiden, identiteit bestond, en op den keper beschouwd, was het verschil in 1855 niet zóó groot, als de eer v. D. opgeeft. De eer van een korps te handhaven, is prijzenswaardig, maar men moet blijk blijven. Daarenboven, en hier komen wij wederom op de eigenlijke strekking van het antwoord — en dit moet meer dan de keuze der woorden en zinsneden in het oog gehouden worden — kwam dit comparatief ons als de beste *moteur* voor, om bij hooger hand te doen denken, dat dit toch eigenlijk niet bestaan moest, en dat langs dien weg, tené hoogere studie en de meerdere kennis der infan-

terie-officieren geparalyseerd werd. Dit noemen wij ware behartiging en belangstelling, en wij kunnen het niet met den heer v. D. instemmen, dat zijne anders loffelike poging van meerdere belangstelling getuigt, ten ware dat Zijn Edele vermeende, dat onze infanterie niets meer te doen had, dan de eer van het bereikte standpunt intact te houden. Er is toch — onzes inziens — nog zoo veel, *behalve* de geoefendheid in den vesting-oorlog, dat onze infanterie — wanneer wij ze met die van andere mogendheden vergelijken — door het onbegrijpelijke status-quo *onthouden* is. Wij zullen slechts alleen gewagen van een goed en doelmatig *tirailleur-* en *veld-dienst-reglement*, en de schrijver zal het welligt met ons instemmen, dat de oefeningen in het eerstgenoemde, blijken droegen, wat er eigenlijk bij ons over die dienst, waarin het doorzigt van de aanvoerders van alle rangen, en zelfs van enkele tirailleur-rotten, zoo blijkbaar op de manoeuvreer-terreinen kan aan den dag komen, is voorgeschreven. Wanneer een half ingewijde, een schutter-officier, reeds behoefte gevoelde aan een beter voorschrift deswege, en zelfs eene poging deed, iets zoodanigs daar te stellen, dan toch is de noodzakelijkheid van *voortgang* voldoende bewezen. Een kundig infanterie-officier heeft later, en met meer bevoegdheid, het zijne gedaan, om in die leemte te voorzien; doch ook deze heeft vooreerst nog geen gehoor kunnen vinden. Vijf-en-twintig lange jaren zijn er verstreken in het *provisionele*, en daarbij is de infanterie, in oefeningen, in relief, en in avancement, het slechtste bedeed geweest. Voor twintig jaren zeide men: « Er is behoefte aan een *volledig* voorschrift voor de velddienst der infanterie.» Dat gevoel van behoefte is, met zoovele andere zaken, die in het voordeel van het wapen hadden kunnen werken, in sluimering gebleven. Aan wien dat alles te wijten zij, wagen wij niet te beslissen, maar laten zulks aan het zaakkundig oordeel van den schrijver, en aan dat van vele andere kundige, ervaren en met geestdrift bezielde officieren der infanterie over.

Wel nu, dat alles hebben wij in *metaphoren* uitgedrukt; — door het woordje «identiteit» hebben wij vele opper-officieren van het wapen der infanterie willen *wakker* (O wée! dat zal ons welligt weder een antwoord kosten!) maken, hebben wij leven willen geven, hebben wij willen bezielen, voorwaarts willen drijven hen die op de plaats zijn ingedut...; hebben wij, wel verre van te willen beleedigen, onze belangstelling in een wapen getoond, dat wij eerbiedigen, dat wij hoogschatten, en dat wij alsnu gelukwenschen, dat ook over hetzelfde eenen generaal gesteld is, wiens hooge inzigten over het *geheele krygsmachine*, ons persoonlijk bekend zijn, en bij wien, evenmin als bij allen, die het wél meenen met de wezenlijke belangen van het leger, de minste schijn van minachting jegens de infanterie, eenig burgerregt verkregen heeft, of verkrijgen zal.

Ziedaar onze geloofsbelijdenis; en wij willen volgaarne den geachten briefschrijver nogmaals onze hartelijk gemeende erkentelijkheid betuigen, voor de gelegenheid waarin hij ons gesteld heeft, haar openlijk te kunnen afleggen.

Breda, den 13 November 1840.

J. C. VAN RIJNEVELD.

GEMENGDE BERIGTEN.

Ons tijdschrift is reeds meermalen de onderscheiding ten deele gevallen, van eenige zijner vertoogen te zien overnemen in de geachtste Duitsche militaire tijdschriften. Ook in Frankrijk is het thans doorgedrongen, blijkbaar uit het n°. 7 van het *Journal des armes spéciales* (1840), waarin wij het volgende vinden: « Documents relatifs à l'emploi de l'électricité pour mettre le feu aux fourneaux des mines, par M. MERKES, capitaine du génie, aide-de-camp de S. A. R. le Prince Feld-maréchal (thans adjudant van Z. M.). Extrait du Militaire Spectator hollandais. Traduit du Hollandais par M. RIEFFEL, professeur aux écoles d'artillerie. » De vertaler heeft daarbij de volgende noot gevoegd: « Le traducteur éprouve le besoin de prévenir qu'il n'a d'autre connaissance de la langue hollandaise que celle qu'il puise dans son analogie avec la langue Allemande. Toutefois, il oserait presque affirmer qu'il n'est jamais mépris sur aucun des points essentiels de la théorie et des descriptions de l'auteur. »

De *Spectator* kan zich alzoo een bescheiden deel aanmatigen van de voordeelen, die toegekend worden aan eene meer algemeene verspreiding onzer literatuur. Het putten der vreemde tijdschriften uit zijne bronnen, bepaalt zich ook niet meer tot enkele artikels, maar het geschiedt thans menigvuldiger, en breidt zich uit over meerdere door ons behandelde onderwerpen. Zoo ontvingen wij, door onze particuliere correspondentie, het berigt, dat onze in de beide vorige jaargangen geleverde *Verhandelingen over het Krijgswesen*, de eer eener Duitsche vertaling en afzonderlijke uitgave zullen te beurt vallen, met eenige bijvoegingen en wijzigingen, door verschillende kundige Duitsche officieren bij te dragen. De naam des vertalers, ons persoonlijk bekend, zullen wij later kenbaar maken. De Hoogleraar MÜNCH, uit Stutgardt, heeft reeds verscheidene onzer historische schetsen, vertaald aan zijne landgenooten medegedeeld, terwijl de zooveel gelezene *Allgemeine Militär-Zeitung*, voor de aanvulling zijner letterkundige aankondigingen, van den *Militairen Spectator* een veelzijdig gebruik maakt, en alzoo de voortbrengselen onzer militaire literatuur overal doet kennen.

Wanneer wij over dit gunstige resultaat onzer zwakke pogingen, ons met eenigen grond mogen verheugen, dan durven wij ook met eenige meerdere zelfvoldoening zien op hetgene wij hier hebben kunnen wrochten, en waarover wij onze lezers laten oordeelen. De tegenwoordige houding onzer nieuwspapieren en handelsorganen bewijst, zoo niet regtstreeks, dan toch zijdelings, dat onze vertoogen in het belang van het leger, de gewenschte vruchten beginnen op te leveren. Wij rekenen het echter noodzakelijk, tot voorkoming van alle verkeerde uitleggingen, hierbij stellig te verklaren, dat geene der artikelen, welke onlangs in onze dagbladen zijn verschenen, van ons of van wege onzen hoofd-redacteur afkomstig zijn; kennende deze verklaring gelden tot antwoord, op de vele deswege aan den hoofd-redacteur gedane mondelinge en schriftelijke vragen. Derhalve, welke analogie er ook moge bestaan tusschen de denkbeelden der dagbladen en onze geuite gevoelens, zoo kan deze niet anders aangemerkt worden, dan als eene thans gevestigde overtuiging bij de redactie dier bladen. Wij dringen daarop te meer aan, om elk oprijzend denkbeeld van gevaderschap tegen te gaan. Wij stellen ook te veel eer in het door ons aangenomen gebruik, om met *geopend visier* de pen te voeren, dan dat wij behoefte zouden gevoelen, om op een ander, dan ons oorspronkelijk strijperk, het visier te sluiten.

In hetzelfde n°. 7 van het *Journal des armes spéciales*, treft men de ontwikkeling aan van het vroeger door Napoleon gekoesterde voornemen der vereeniging van het korps genie en artillerie, onder den titel: *Du projet de Napoléon sur l'ensemble du service des corps de l'artillerie et du génie*. De denkbeelden des schrijvers van het aangehaalde vertoog, hoe-

zeer niet allen door ons in dezelfde mate gedeeld wordende, verdienen echter eens bijzondere aandacht en overweging. Wanneer wij met den schrijver over het gemak en de doelmatigheid eener geheele ineensmelting der beide korpsen, niet kunnen instemmen, zijn wij het echter met de hoofdbedoeling van het vertoog eens; namelijk: met de noodzakelijkheid van het meer harmonisch ineengrijpen van de hoofd-directiën der beide wapenkorpsen. Een van elkander afwijkende korpsgeest, een afzonderlijk ontwerpen en afhandelen van zaken, die noodzakelijkerwijze in volkomene overeenstemming moeten ontworpen en uitgevoerd worden, leidt tot botsing, tot wrijving en tot eene rivaliteit, die niet anders dan schadelijk kan zijn voor de algemeene belangen. De lessen der ervaring raadplegende, zou men vele bewijzen kunnen aanvoeren, die voor dat gevoelen pleiten.

Onze particuliere Duitsche correspondentie maakt gewag van eene buitengewone bedrijvigheid in het krijgswesen der Duitsche bondsstaten. Beijeren moet bijna geheel toegerust zijn, en zou de omstandigheden het hoofd kunnen bieden. Het Hannoversche leger zal binuen kort zoodanig toegerust wezen, dat het in acht dagen tijds te velde kan trekken. In de andere bondsstaten is men eveneens bezig, om zelfs in weinige dagen, de kontingenten aan het bondsleger te kunnen leveren, en de reserven gereed te hebben. In Pruisen heeft men *in alles voorzien*, doch uiterlijk niets gedaan. Een krachtige geest van Duitsche nationaliteit wordt meer en meer werkdadig, zonder echter gerucht te maken, en een ieder deelt in de overtuiging, dat in het sterke Duitschland slechts één kreet zoude gehoord worden: « Naar den Rijn! » als de Fransche haan zijnen onzinnigen oorlogskreet daár deed hooren.

Dezelfde correspondentie wijdt uit over den voortreffelijken toestand van het Wurtembergsche leger, dat, in vele opzichten, tot model zoude kunnen dienen voor de andere legers, en waarin een ware deutsche soldatenzin moet heerschen. Onder andere bijzonderheden, wordt ons mededeeling gedaan van de wijze, hoe de *plaatsvervangings* aldaar geschiedt. De plaatsvervangings, namelijk, toegestaan zijnde, moet de belanghebbende eene door de regering bepaalde som storten, en wordt daarmede van alle verantwoording vrijgesteld. De gestorte som wordt nu door den Staat op interest uitgezet, welk interest aan een' braaf en bekwaam onder-officier, die zich reëngageert, wordt uitbetaald, als eene geldelijke toelage. Wanneer nu zulk een onder-officier voor de werkelijke dienst onbruikbaar wordt, dan ontvangt hij het uitgezette kapitaal bij zijn pensioen, en zoodoende is er voor zijnen ouden dag gezorgd. Deze maatregel, die in tijd van vrede zeer doelmatig schijnt, heeft, voor 't minst, in het Wurtembergsche leger het onderhouden van een goed kader bevorderd.

Dezelfde correspondentie maakt gewag van den grooten opgang welken het loopbruggen-stelsel van een Oostenrijkschen officier, *Birago* genaamd, in Duitschland maakt, en vooral bij de groote manoeuvres van het 8ste korps van het bondsleger bij Heilbron gemaakt heeft. Onze correspondent zegt, dat Nederlandsche officieren, daarbij tegenwoordig, eveneens hunne bewondering in voor den heer *Birago* zeer vlejende bewoordingen hebben te kennen gegeven, en dat alle Duitsche officieren den grootsten lof aan het *Birago*-stelsel hebben toegezwaaid. Bij de beschrijving der bijzonderheden, en bij het zien van de schets dezer loopbruggen, hebben wij met diep leedwezen moeten opmerken, dat het te bejammern is, dat de *Nederlandsche officieren* het regt van uitvinding aan den heer *Birago* niet hebben betwist, aangezien dit stelsel, door den Adjudant van Zijne Majesteit, den Kapitein-ingenieur *Merkess*, reeds in 1832 is ontworpen, en dat daarmede proeven zijn gedaan, op den 11den October 1832, op de rivier de Aa, bij Helmond, die de beste uitkomsten hebben opgeleverd. Zelfs zijn de *Merkessche* noodbruggen, hoezeer de heer *Birago* ze schijnt nagevolgd te hebben, wat de bouwmaterialen aanbetreft, deugdzaamer. De bedoelde officieren konden toch met deze bijzonderheden bekend zijn, aangezien dat stelsel van *Merkessche* bruggen in het 2de deel van den *Militairen*

Spectator, blad. 51, uitvoerig beschreven en in plaat is voorgesteld. Wij betwisten derhalve den heer *Birago*, en Duitschland den lof, welken deze zoogenaamde uitvinding heeft ingeogst.

Volgens de berigten der *Allgemeine Militär-Zeitung*, van deze maand, moet er in de loopende oogenblikken in Engeland eene vrij sterke spanning bestaan tegen het verkoopen der rangen. Twee processen over insubordinatie, die veel gerucht hebben gemaakt, hebben daartoe aanleiding gegeven. Het Engelsche leger schijnt de geringschatting der geld- en adels-aristocratie jegens den soldatenrok moede, en wil een deel uitmaken van het Engelsche staatsligchaam. In het lagerhuis hebben zelfs reeds eenige stemmen zich luide doen hooren, over de regten van den militairen stand.

Menigmaal wordt er geklaagd, dat het paardenfonds bij de regimenten kavallerie geene genoegzame bezuinigingen oplevert, en dus bij het einde des jaars niet voldoende afwerpt in het fonds van buitengewone en onvoorziene ontvangsten en uitgaven: Om hier niet te gewagen van de menigvuldige reparatiën, welke *die* harnachementstukken vereischen, wier tijd van duur bij de algemeene voorjaarsinspectiën verlengd wordt, zoo acht ik het niet onbelangrijk hier de vraag te opperen, of het niet van wezenlijk algemeen nut zijn zoude, dat de kosten van het onderhoud van het lederwerk, niet van de ruiters geveerd wierden, maar ten laste van het paardenfonds kwamen. Dat fonds zoude, in dat geval, de kompagnien van een doelmatig, het leder behoorlijk onderhoudend of voedend smeer voorzien, waardoor het lederwerk in eenen bruikbaren staat blijven, en niet aan gedurige vernieuwing onderhevig zijn zoude. Is het niet eene verregeaande onredelijkheid, van den ruiter te vergen, dat hij, de weinige (na aftrek der menage-rekening en van het minimum, of niet zelden van het maximum) hem overblijvende centen bestede, aan het koopen van smeer- of zoogenaamde slappe was, tot onderhoud van het lederwerk des harnachements van het paard, dat aan hem in gebruik gegeven is. Zijne uitgaven bepalen zich dikwerf niet tot het zadeltuig van zijn paard, maar vaak is hij genoodzaakt, ook dat eens korporaals of afwezenden ruiters te onderhouden. Uit dien hoofde is het zeer begrijpelijk, dat de ruiter zich dat smeer zoo goedkoop mogelijk trachte aan te schaffen, en dus niet zelden eene smeersoort bezigt, die wel verre van aan het leder tot onderhoud en voeding te dienen, hoezeer hetzelfde voor het oog van zekeren glans voorziende, het eigenlijk geheel bederft, uitdroogt of verbrandt. Ik meen dat men, den ruiter kosteloos van een goed smeer tot onderhoud van het hem aanvertrouwd harnachement voorziende, hiermede en de billijkheid, en tevens eene wezenlijke bezuiniging bevorderen zoude.

(H.)

In een verhoog, in het *Handelsblad* van den 18den dezer opgenomen, zagen wij met genoegen, een comparatief overzicht van ons budget van oorlog, met die van België, Pruisen, Frankrijk, ten betooge dat het voorgestelde cijfer slechts $\frac{2}{11}$ der staatsinkomsten bedroeg, en alzoo in vergelijking van die landen, niet als overdreven kan beschouwd worden. Twaalf millioenen is werkelijk niet veel, wanneer wij er slechts bij vergelijken, wat er voor oorlog werd toegestaan in de tijdvakken, waarin Nederland al zijnen invloed op de Europeesche staatkunde verloren had, en waarbij men derhalve het verband van de kracht onzer weerbaarheid met den val van onzen staatkundigen invloed, niet uit het oog moet verliezen. Zoo bedroegen de *ordinaris staten* van oorlog, van de tijden der voogdijchap van prinses *Anna*, ruim acht jaren lang, ongeveer 11 millioenen. Na haren dood en o. a. in 1772, bedroeg dat cijfer 10,827,162 guldens en negen stuivers, en na het jaar 1649, was er geen tijdvak geweest, waarin onze landmagt lager in de belangstelling onzer Hoogmogende regenten stond aangeteekend, dan destijds. Men herinnere zich hierbij slechts het zoogenoemd *point d'honneur* der Amsterdamsche kooplieden, jegens de prinses *Anna* volgehouden, als wan-

neer er eene algemeene verachting, haat en mistrouwen tegen al wat militair was, in de natie gezaaid, en het geheele krijgswezen als een nuttelooze last voor het land uitgekreten werd. Zooals bekend is, werd het land rondom weerloos gemaakt; en toch was het een aardig sommetje, dat de Hoogmogenden afzonderden. In het laatste der zeventiende eeuw, was het bedrag der legerkosten, in tijd van vrede, ongeveer $11\frac{1}{2}$ millioen guldens, terwijl de staat van oorlog op meer dan het dubbel berekend werd, en in oorlogstijd zelve, meer dan verdriedubbelde. Uit den gedetailleerden staat van 1697, blijkt dat het leger op *voet* van oorlog koste 23,337,087 guldens, en in 1698 11,488,733 guldens. Na den Spaanschen successie-oorlog beliepen de sommen voor oorlog toegestaan, meest tusschen de 9 en 11 millioenen guldens. Neemt men nu het verschil der waarde van het geld van dien tijd en thans in aanmerking, dan is ons tegenwoordig cijfer van oorlog $\frac{1}{3}$ minder dan vroeger. In 1802 bedroeg het budget van oorlog ruim $6\frac{1}{2}$ millioenen, maar wat was Nederland toen!! Daarentegen klom dit cijfer in 1814 tot ongeveer 22 millioenen. Het is nu wel waar, dat er destijds een leger moest gevormd worden, en dat onze arsenalen ledig waren; maar de som was voor dien tijd ongehoord, aangezien zij opgebracht moest worden door 1,800,000 gedeeltelijk verarmde inwoners, die ongeveer 573 vierkante mijlen gronds bewoonden, waarvan nog $\frac{5}{6}$ water en $\frac{2}{10}$ onbebouwde duinen en heiden; onze koloniën zich nog in vreemde handen bevonden, de handel nauwelijks herleefde en de industrie nog verre te zoeken was! Nederland wilde echter zijne plaats en zijnen lang verloren invloed hernemen, en offerde, zonder bronnen, met liefde en toewijding. Het jaar 1813 vorderde voor oorlog 33 millioenen, en op den keper beschouwd, werd er werkelijk 56 millioenen in dat jaar voor oorlog uitgegeven. In het jaar 1816, één jaar na de sluiting van den vrede, werd er door het vereenigde land nog 29 millioenen voor oorlog toegestaan; in 1817, 23 en in 1818 22 millioenen. Destijds moesten daarvan de onkosten van het Belgisch-Hollandsche leger worden goed gemaakt, en wel in eenen tijd van diepen vrede. Bij onze nu afgescheidene en zelfstandige positie, zal het den zaakkundige duidelijk zijn, dat het departement van oorlog meer dan de helft dezer som benodigd heeft, en dat, als men den staatkundigen toestand van Europa, in deze loopende oogenblikken, met dien van 1814 vergelijkt, zoo zal men eveneens moeten toestemmen, dat het toenmaals uitgeputte, door een miljoen vreemde soldaten beklemd, en naar rust hakende Frankrijk, niet zoo te vreezen was, als het thans is. De gevraagde som van ongeveer 12 millioenen, voor de uitgaven van oorlog, kan derhalve niet als te hoog aangezien worden, en wanneer men de groote verpligting, nopens de onschendbaarheid van het grondgebied, die toch een groot deel der verantwoordelijkheid van het bestuur uitmaakt, in het tegenwoordig tijdstip in aanmerking neemt, dan moet men tot de verklaring komen, dat het bedoelde cijfer zelfs tot eene zeer gevaarlijke laagte gezonken is. Wij deelen deze bijzonderheden, als aanvulling tot het bedoelde artikel van het *Handelsblad* mede, tot consideratie en advies voor degenen, die den anders prijzenswaardigen ijver tot het doen van bezuinigingen, zóóverdriven, van eene oordeelkundige beschouwing: of ze mogelijk, doelmatig of ook ongevaarlijk zijn, buiten overweging te laten; en vooral voor hen, die blindelings millioenen willen substracheren.

Aan eenen arbeid betreffende Sumatra, hebben wij zoo even de laatste hand gelegd, en stellen ons voor die onder den titel: *Staats- en Krijgsgeschiedkundige Schetsen der Nederlandsche bezittingen op Sumatra, in de jaren 1837 en 1838*, volledig in dit Tijdschrift mede te deelen.

BIJLAGE V.

BEHOORENDE BIJ DEN MILITAIRES SPECTATOR, 9de DEEL, N°. 5.

(Maand November, 1840.)

LAATSTE BENOEMINGEN, OVERPLAATSINGEN EN VERANDERINGEN BIJ HET LEGER.

BENOEMD:

Z. K. H. Prins Frederik der Nederlanden, tot veldmaarschalk van het leger; Z. K. H. de Prins van Oranje tot luitenant-generaal en inspecteur van het wapen der infanterie; Z. K. H. Prins Alexander der Nederlanden tot luitenant-generaal en inspecteur-generaal van het wapen der kavallerie. Zijnde deze drie benoemingen gedaan buiten bezwaar van 's Rijks schatkist. Z. K. H. Prins Hendrik der Nederlanden tot kapitein ter zee. Tot komm. *ad interim* van de 2de div. inf.: de luit.-gen. A. Schuurman. Tot dir.-gen. van oorl.: de gen.-maj. C. F. List. komm. der 2de art.-inspectie. Bij den gen. staf, tot kol.: de luit.-kol. A. J. B. de Roye van Wichem. Bij de mil. adm., tot hoofd-intend.: de intend. der 1ste kl. J. Wagenaar, met rang van gen.-maj. Bij den plaats. staf, tot kol.: de luit.-kol. C. F. E. von Steiger, plaats. komm. aan den Helder; de luit.-kol. P. A. Ramaer, plaats. komm. te Groningen. Bij het wapen der inf., tot kol.: de luit.-kol. C. V. G. Dittlinger, komm. het alg. depôt der landm. n°. 55; de luit.-kol. F. Schoch, komm. de 5de afd. inf.; de luit.-kol. J. H. Voet, komm. de 10de afd. inf. Tot maj.: de kap. C. J. Thooff, adj. van den gen.-maj. Bon de Perponcher, de kap. J. C. Buchner, van de 10de afd. inf.; de kap. P. G. Lambert, van de 4de afd. inf.; de kap. G. Oudemans, adj. van den gen.-maj. Knoll; de kap. J. Kruijt, van de 5de afd. inf. Bij het wap. der kav., tot kol.: de luit.-kol. F. B. baron von Gagern, komm. het reg. ligte drag. n°. 5; de luit. kol. L. J. Ganthois, komm. van het reg. lans. n°. 10. Bij het wap. der art., tot kol.: de luit.-kol. H. G. Seelig, 1ste komm. der K. M. Akademie; de luit.-kol. W. F. Heijdenreich, komm. het 4de bat. inf. nat. mil.; de luit.-kol. A. J. Aarts, komm. het 6de bat. art. nat. mil. Tot maj.: de kap. Girard de Mielle van Coehoorn, van het korps rijd. art., adj. van Z. M.; de kap. A. W. de Bruijn, van den staf der art. Bij het korps ing. en sapp., tot kol.: de luit.-kol. J. C. van de Polder, D. Bos en Jhr. J. M. van der Wijck. Tot maj.: de kap. Jhr. J. A. A. C. van Rappard, G. Witteveen de Keth en Jhr. F. von Müblen. (Allen zonder bezwaar van 's Rijks schatkist.) Bij de 4de afd. inf., tot komm.: de luit.-kol. J. J. Wagener, van de 2de afd. inf. Tot luit.-kol.: de maj. A. van der Sloot, van de 1ste afd. inf. Tot luit.-kol. zonder bezwaar van 's Rijks schatkist: de maj. H. R. Heijermans, van de afd. gren. Bij de afd. jag.: tot afdelings-adj.: de 1ste luit. J. H. de Lange van Betuw, van de afd. Bij de 5de afd. inf., tot offic. van gez. der 5de kl. in het vaste kader van het gen.

person. der landm.: de leerling E. F. Bonga, geplaatst in de garn.-infirmierie te Rotterdam. Bij het wap. der kav. in Oost-Indie, tot 2de luit.: de heer E. C. de Casembroot. Bij het wap. der art. in West-Indiën, tot 2de luit.: de serg.-tit. F. D. G. Rolandus, van het 4de bat. art. nat. mil. Tot ordonnans-officieren bij Zijne Majesteit, voor den tijd van één jaar en zonder eenig bezwaar van de schatkist: de 1ste luit.-adj. Bon Van der Duijn, van het reg. huss. n°. 6; de 1ste luit. E. H. E. Graaf van Bijlandt, van het reg. lans.; J. A. G. B^{on} van Ittersum, van het reg. ligte drag. n°. 4; de 2de luit. E. E. A. de Bijlandt, van de afd. kur. n°. 9; C. T. B^{on} van Lijnden, van de afd. kur. n°. 3; de 2de luit.-adj. J. B. Graaf van Limburg Stirum, van het reg. ligte drag. n°. 5. Bij het korps maréchaussée, tot luit.-kol. zonder bezwaar van 's Rijks schatkist: de maj. F. G. Chomel, van het korps.

Tot ridders van de 5de kl. van de Militaire Willems-orde, de ridders der 4de kl. van diezelfde orde, als: de kol. Hulst, komm. der 8ste afd. inf.: de kol. J. F. graaf Dumonceau, komm. de 2de brig. kavall.

Tot ridders van de 4de kl. der Militaire Willems-orde: de gen.-maj. J. W. Verkouteren, direct. der 5de art.-dir.; de gen.-maj. J. van Duijnen, prov. komm. van Overijssel; de kap. C. Neeteson van de 9de afd. inf.; de 1ste luits. N. C. van Daalen Wetters en J. Boogaert van de 9de afd. inf.; de maréchaussée te paard E. Gijssels, wegens bijzonder dapper gedrag, gehouden in den tiendaagschen veldtocht, destijds dienende bij het reg. huss. n°. 6, en de gewezen korpor. L. Cras, van het reg. lanc. n°. 10, wegens betoond beleid en moed te Diest, in den tiendaagschen veldtocht.

Tot kommandeurs der orde van den Nederlandschen Leeuw: de luit.-gen. F. B. A. P. baron van der Capellen, opper-komm. der vesting Maastricht en milit. bevelh. in het Limburgsche, en de navolgende ridders van genoemde orde, als: de luit.-gen. A. Schuurman, komm. *ad interim* de 2de div. inf.; de gen.-maj. A. J. J. baron des Tombe, prov. komm. van Gelderland; de gen.-maj. H. F. D. de Favauge, komm. de 5de div. inf.; de kol. C. Nepveu, van den gen. staf, buitengewoon adj. van Z. M.

Tot ridders der orde van den Nederlandschen Leeuw:

De gen.-maj. F. Knotzer, prov. komm. van Vriesland; de gen.-maj. jhr. F. J. F. van der Wijck, dir. der 4de fort.-dir.; de gen.-maj. H. M. L. H. J. baron von Quadt von Huchtenbruch, komm. de 2de brig. van de 2de div. inf.; de gen.-maj. H. A. de Hart, chef van de afd. van het pers. bij het dep. van oorlog; de gen.-maj. W. H. baron van Heerdt

tot Eversberg, komm. de 2de brig. van de 5de div. inf.; de kol. A. Bijleveld, komm. het 3de bat. veld-art.; de kol. J. J. A. Ardesch, prov. komm. van Groningen en Drenthe: de kol. P. M. Eksteen, van den gen. staf; de kol. jhr. J. F. Everts, komm. de afd. grenadiers; de kol. P. J. Ackermans, van het korps ing. en sapp.; de kol. P. R. Falter, komm. het korps rijd. art.; de kol. M. H. Steenberghe, komm. het 1ste bat. veld-art.; de kol. W. F. Lambert, plaatselijke komm. van Amsterdam; de luit.-kol. C. de Boer, van het wapen der art., onder-direct. van 's Rijks gieterij van metalen geschüt; de luit.-kol. N. C. Matthes, komm. de afd. kur. n°. 9, de luit.-kol. ing. M. Witsenborg, komm. het korps min. en sapp.; de luit.-kol. A. Kool, van het korps ing., min. en sapp., waarnemende de functien van dir. der 2de fort-dir.; de luit.-kol. C. de Haan, komm. de 6de afd. inf.; de luit.-kol. J. B. B. de Bellefroid, komm. het reg. huz. n^o.; de luit.-kol. F. R. Mollinger, komm. het res. bat. van de 1ste afd. inf.; de luit.-kol. P. R. Boelen, komm. het res. bat. van de 5de afd. inf.; de luit.-kol. S. F. A. Hubar, komm. het res. bat. der 6de afd. inf.; de luit.-kol. F. W. Chomel, komm. het korps Maréchaussée; de maj. J. Kraaijenhoff, van het korps ing., min. en sapp.; de maj. F. E. Knoote, van het 5de bat. art. mil.; de maj. J. K. Hoogenveen, komm. de div. pont.; de maj. P. G. R. Baron Snouckaert van Schauburg, van het reg. lanc., adj. van Z. M.; de kap. S. F. Klijnsma, van het korps ing., min. en sapp.; de kap. G. van der Valk Bouman, van het wapen der inf.; de kap. G. A. van Kerkwijk, van het korps ing., min. en sapp.; de kap. D. Baron Tindal, van den gen. staf, adj. van Z. M.; de offic. van gez. der 2de kl. J. W. Christan, van de 2de afd. inf.; en de offic. van gez. der 2de kl. G. M. Ingenluijff, van de 10de afd. inf.

Verplaatsingen.

Bij het 1ste bat. veld-art., de offic. van gez. der 2de kl.: J. F. Lippe, van de 5de div. van het alg. depôt der landm. n°. 55. Bij de 5de div. van het alg. depôt der landm. n°. 55: de offic. van gez. der 2de kl. C. J. Smids, van de garn.- en hosp. dienst, thans dienst doende bij de zieken-inrigting aan de drooggemaakte Zuidplas te Zevenhuizen. Bij de 2de afd. inf.: de luit.-kol. C. H. Menso, van de 7de afd. inf. Bij de 7de afd. inf.: de luit.-kol. A. J. Verhorst, van de 4de afd. inf. Bij de 1ste afd. inf.: de maj. J. Sappius Grævestein, van de 7de afd. inf., en de 1ste luit. L. A. van Koetsveld, van de 9de afd. inf. Bij de 6de afd. inf.: de 2de luit. W. F. A. de Helbig, van de 9de afd. inf. Bij de 8ste afd. inf.: de maj. H. de Hazebomme, van de 10de afd. inf. Bij de 10de afd. inf.: de maj. J. Enderlein, van de 8ste afd. inf. Tot adj. bij den gen.-maj., dir.-gen. van oorl.: de 2de kap. der art. C. G. H. Steuerwald, tot dusver adj. van den komm. der 2de art.-inspectie. Bij het reg. ligte drag. n°. 5: de 1ste luit.-adj. S. van Nouhuys, van de afd. kur. n°. 5. Bij de 1ste afd. inf., bij het 2de bat.: de maj. Weber, van het 5de of flank-bat. der afd. Bij de garn.-troepen te Veere: den serg.-maj. met rang van 2de luit. P. Maan, van de garn.-troepen te Hoorn.

Eervol ontslagen.

De luit.-gen. Schuurman, als dir.-gen. van oorl., met dankzegging voor de in laatstgemelde betrekking bewezen diensten. De tijd. offic. van gez. der 5de kl. P. J. Breker, van de 5de afd. inf. De luit.-kol. Roijen, van het reg. huss. n°. 6, uit de betr. van komm. der K. M. rijsschool te 's Hage.